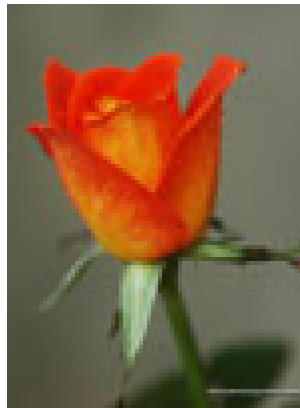

Integration, kulturkompetens och socialt arbete

- En studie av hur ”invandrarsocialarbetare” reflekterar över integration och kulturkompetens i arbetet med ”invandrarklienter”

<www.flowerpictures.net>

Författare: Sook-Hee Kim
Handledare: Anders Neergaard

Abstract

Author: Sook-Hee Kim

Title: Integration, cultural competence and social work – A study of how “immigrant social workers” reflect on integration and cultural competence in their work with “immigrant clients”. (Translated title)

Supervisor: Anders Neergaard

Assessor: Katarina Jacobsson

The purpose of this study is to investigate and analyze terms such as integration, culture and cultural competence in relation to Social Work and Social Workers with migrant background. By Social Workers with migrant background, I mean persons who are born outside Sweden and who have immigrated to Sweden. I am interested to know how this group of people experiences and understands their cultural orientation when working with clients of foreign origins. It is also interesting to investigate how this group perceives obstacles for foreign nationals' integration processes within the Swedish community. It is also interesting to investigate how this group of foreign nationals perceives and applies ethnic sensitive social work in their job assignments.

I am focusing on the following questions in my study:

- How do Social Workers with migrant background perceive the term "cultural competence"?
- How do Social Workers with migrant background perceive the Swedish community's views of ethnic minority groups' culture?
- What roll does Ethnic Sensitivity play for Social Workers with migrant background in their work with clients of foreign origins?

My methodological approach of this study is a reflective interpretation and a critical analysis. The theories I use to analyze my empirical data focus on the social construction of "the other" and the ethnic sensitive perspective. The study is methodologically carried out through qualitative interviews. The empirical material is based on interviews with 12 respondents.

The main conclusion of the study based on the accounts of the interviewees is that integration (as a mutual process) in Sweden for people of foreign background (immigrants) will not be solved to the extent that they are defined as "the others" and win which social work practices either aim at assimilation or exclusion. This process of othering (racialisation) entails, according to the interviewed migrant social workers, a social construction of the Swedish community through a white, homogeneous and Eurocentric ideology. This type of thinking by making a distinction between "us" and "them" often leads to a stereotypical ethnicity and culture which is questioned when defining cultural identity. A secondary conclusion is that migrant social workers are caught in a position of "in between", in which they perceive themselves as used by Swedish social work as a mediator in enforcing a one way integration, at the same time as they see themselves as better capable of dealing with migrant clients through culturally competence and ethnic sensitive social work.

Key words: integration, ethnicity, culture, cultural competence and ethnic sensitive social work

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord.....	5
1. INLEDNING.....	6
1.1 Problemformulering.....	6
1.2 Syfte och frågeställningar.....	9
1.3 Avgränsning.....	10
2. BEGREPPSFÖRKLARINGAR.....	11
Integration.....	11
Etnicitet.....	11
Kultur.....	12
Kulturell kompetens och etniskt sensitivt arbete.....	13
3. TIDIGARE FORSKNING.....	14
3.1 Forskning om integration.....	14
Assimilationsmodellen eller mångkulturella modellen?.....	15
3.2 Forskning om kulturkompetens i socialt arbete.....	19
Kulturell sensitivitet som professionskunskap.....	19
Etnocentrism/ En assimilatorisk karaktär av kulturförståelse.....	20
En essentialistisk kulturuppfattning.....	21
Den kontextuella kulturförståelsen.....	22
4. TEORETISKA PERSPEKTIV.....	23
4.1 Ett ”vi” och ”dem” perspektiv.....	23
4.1.1 Andrafiering.....	23
4.1.2 Rasifiering.....	25
4.2 Etniskt sensitivt socialt arbete.....	28
5. METOD.....	31
5.1 Kvalitativ metod.....	31
5.1.1 Hermeneutiska forskningsstrategier.....	31
5.2 Intervjumetod.....	32
5.3 Urval av intervjupersoner.....	33
5.4 Intervjugenomförande.....	34
5.5 Analysmetod.....	34
5.6 Etiska perspektiv.....	35
6. ANALYS AV EMPIRIN.....	35
6.1 Kulturkompetens.....	36
6.1.1 Definition av kulturkompetens.....	36
6.1.2 Hur beskriver invandrarsocialarbetare majoritetssamhällets syn på minoritetskulturer?.....	40
- Etnisk stereotypifiering.....	40
- Etnocentrism/ En assimilatorisk karaktär av kulturförståelse.....	42
6.2 Etniskt sensitivt socialt arbete.....	44
6.2.1 Betydelse av socialarbetares bakgrund: Är det special kunskap eller dubbla roller?.....	44
6.2.2 Finns arbetsmodell och specifika insatser som respekterar invandrarklienters kultur?	

.....	47
7. AVSLUTANDE DISKUSSION.....	53
7.1 Några reflektioner för framtida studier.....	55
Referenser.....	57
Bilaga.....	62

Förord

Jag vill först och främst tacka mina intervjupersoner för deras medverkan, för deras vänlighet och för att de ville dela sina personliga erfarenheter och uppfattningar med mig. Jag har lärt mig mycket genom dessa möten. Tack för er tid och ert engagemang!

Jag vill även rikta ett stort tack till min handledare Anders Neergaard som hjälpte mig med många goda råd och stöd. Jag ska aldrig glömma när du sa till mig under handledning: ”du har en ’fantastisk’ referenslista så du kan koppla vilken litteratur som helst när du analyserar dina interpersoners utsagor.” Då tänkte jag att jag har läst mycket och har gett mycket min energi för detta arbete. Tack för ditt stöd och ditt ljusare humör!

Slutligen vill jag rikta ett stort tack till Katarina Jacobsson som hjälpte mig med ett kritiska och konstruktiva råd när jag var förvirrad med detta krångliga arbete och min dåliga svenska. Jag ska aldrig glömma när du sa till mig: ”jag gillar ett enkelt språk och även om detta är barnsligt.” Då tänkte jag att jag kan uttrycka vad som helst, inte bara uttrycka min åsikt med krångligt språk som är baserad på litteratur. Tack för dina råd!

Tack alla!

En solig förmiddag i augusti 2010

Sook-Hee

1. INLEDNING

Jag är intresserad av socialt arbete med klienter som har invandrabakgrund. Situationen för personer med invandrabakgrund kännetecknas av en betydligt högre grad av marginalisering, sociala problem och arbetslöshet jämfört med personer med svensk bakgrund. Forskning kring situationen för personer med invandrar- och flyktingbakgrund visar att den här marginaliseringen ofta sker med referens till kultur och etnicitet (Ålund 1997) eller andrafiering och rasifiering (de los Reyes & Kamali 2005). Det svenska samhället är i dag ett multietniskt och multikulturellt samhälle. Men fler och fler sfärer i samhället har fått en etnisk segregerad karaktär. Exempelvis i områden som boende, arbete och makt särskiljs ”invandrare” och ”svenskar”. Dessa sociala orättvisor förklaras ofta med hjälp av kulturell olikhet och etnicitet (Sandberg 2005, jfr Pérez 2009). Debatten om invandrades bristande integration förklaras också med hjälp av kulturell olikhet och etnicitet. Etnicitet används liktydigt med kultur och på detta sätt förstärks kopplingen mellan invandrare och problem. Detta menas att problem som kan sägas vara sociala eller strukturella förklaras med hjälp av kultur när det gäller invandrare (Sandberg 2005, jfr Alinia 2004). Sandberg (2005:71) beskriver att ”detta fokus på kultur har uteslutit en diskussion om rasism och diskriminering som en viktig fråga i dagens svenska samhälle”. Genom att tala om invandrades bristande integration med hjälp av förklaringar som kulturell olikhet, döljs ett etnifierat och rasifierat samhällssystem, menar Sandberg. Sådan kulturell förståelse och sådant etnifierat och rasifierat samhällssystem grundar sig i hur man ser på etnicitet och dess kultur (Sandberg 2005).

Ett etnifierat och rasifierat samhällssystem påverkar också indirekt socialt arbete när socialarbetare arbetar med invandrarklienter. Socialt arbete är en myndighetsutövning som påverkas av dagens socialpolitik; integrationspolitik (i vilken grad integrationspolitik är en del av socialpolitik kan diskuteras) och dess system. Integrationspolitik påverkar särskilt offentliga verksamheter som inom vilka t.ex. socialarbetare arbetar med invandrarklienter. Integrationspolitik och dess samhällssystem påverkar också socialarbetares roll i de offentliga verksamheterna. Därför är jag intresserad av att närma mig dessa komplexa frågor, mer konkret hur integration, kultur och kulturkompetens bäddas in i det sociala arbetets praktik, sedd utifrån uppfattningar och erfarenheter hos socialarbetare med invandrabakgrund.

1.1 Problemformulering

Inom forskning om multietniskt och multikulturellt socialt arbete kan etnicitet ses som en bas för den sociala och kulturella verkligheten. Här vill jag först och främst diskutera begreppet etnicitet med olika aspekter i relation till kultur och "ras" för att förklara varför etnicitet är en viktig fråga i samband med ett multietniskt och multikulturellt samhälle. Begreppet har enligt Aleksandra Ålund (2000:29) fram till idag behållit sin ursprungliga konnotation som gällande kulturellt främmande grupper med minoritetsstatus eller migranter. Men Ålund säger att begreppet etnicitet utvecklades och etnicitetsbegreppets nya betydelse förbinds med globala ekonomiska och politiska processer och spänningar som växer fram inom ramen för anti-kolonial kamp, migration och invandring. Ålund påpekar särskilt att etnicitet kom att i ökande grad omfatta sociala och kulturella relationer mellan majoritet och minoritet. I samband med Ålunds förklaringar av etnicitet använder jag ordet minoritet och majoritet i denna uppsats. När jag använder ordet minoritet, menar jag grupper med minoritetsstatus eller migranter. När jag använder ordet majoritet, menar jag grupper med majoritetsstatus, dvs. den dominerande gruppen som relaterar till majoritetssamhället. Inom forskning om etnicitet präglas etnicitet av ojämlika samspel mellan det dominerande majoritetssamhället och migranter (Olsson 2000; Ålund 2000). Ålund (2000:28) beskriver att "Sverige idag är ett uttalat mångetniskt samhälle eftersom svenskarna (liksom invandrade "nya" svenskar) är människor med sammansatta identiteter som speglar inflytelser från flera olika sociala och kulturella tillhörigheter". Men Ålund pekar på att "det svenska samhället håller på att indelas efter etniska linjer när det gäller boende, arbete och makt" (Ibid.). Ålund betonar dessutom att "social ojämlikhet förstås allt oftare i termer av kulturell olikhet och kultur förbinds med etnicitet" (Ibid.).

Integration är ett komplicerat och mångtydigt begrepp som tolkas, förstås och används på många olika sätt (Thomassen 2006:179). Inom forskning om integration kritiserar tendensen att använda integrationsbegreppet synonymt med assimilationsbegreppet (Ahmadi & Lönnback 2005; Borjas 1990; Payne 2002). En anledning till kritiken är att man lägger i det assimilatoriska integrationsbegreppet intentionen, då man talar om att t.ex. invandrare ska anpassa sig till majoritetssamhället (Barot et al. 1999; Kamali 2002; Mäkitalo & Säljö 2004). När det gäller integration i ett kulturellt sammanhang (t.ex. kulturell integration), problematiseras det assimilatoriska integrationsbegreppet också i samband med föreställningen om minoritetskultur som utgår från kulturessentialism (Eriksson-Zetterquist & Styhre 2007; Lewis 2000). Kulturessentialisterna menar dock att majoritetskulturen är det enda legitima koherenta system som måste bevaras och alla andra kulturella enheter bör anpassa sig till det nya värdlandets kultur. Detta synsätt ligger till grund för

assimilationsförespråkarna (Kamali 2002:33–34). Enligt flera forskare görs detta kulturessentialistiska tänkande genom att legitimera ett kulturellt ”särartstänkande” där personer med invandrabakgrund kulturaliseras genom att föreställas tillhöra säregna kulturella system och reduceras till bärare av vissa kulturella egenskaper. Detta kulturessentialistiska tänkande skapar därmed en ”kulturell ordning” i samhället och detta kopplas till kulturrasism som utgår från idén att människor kan delas in i essentiellt annorlunda kulturer och att kultur bestämmer vilka värderingar och beteenden en person har (Kamali et al. 2006, jfr Alinia 2004). Med kulturrasism menas här att användandet av begreppet kultur leder till samma skillnadsskapande som tidigare användning av begreppet ”ras” gjorde (Sandberg 2005:74, se även Mattsson 2001:42-43). Detta synsätt ligger till grund för ett ”vi och dom – tänkande” som bygger på idén om att ”de Andras” kultur är underlägsen. Ahmadi & Lönnback (2005) kritiserar det här kulturessentialistiska synsätt och de påpekar vikten av mer kunskap om andra kulturer för att förstå invandrare. De menar att kulturessentialistiskt tänkande är ett exempel på saknaden av kulturkompetens för socialarbetare. Det vill säga att socialtjänstens misslyckanden i mötet med invandrarklienter kan förklaras med en brist på kulturkompetens. Detta synsätt ska jag förklara mer i kapitlet tidigare forskning när jag presenterar kritik mot kulturessentialism.

Jag har hittills försökt förklara varför etnicitet och kultur är viktiga förklaringsfaktorer för att förstå integrationsfrågan i dagens samhälle. Jag anser därmed att dessa faktorer är viktiga element i samband med problemlösning inom socialt arbete när socialarbetare arbetar med invandrarklienter. Jag har också försökt förklara varför problem uppstår när integrationsbegreppet används synonymt med assimilationsbegreppet när det gäller invandrare och deras integration till majoritetssamhället. Däremot argumenterar forskare inom socialt arbete för att man bör diskutera ett etniskt och kulturellt sensitivt socialt arbete som ett alternativ för invandrares integration till majoritetssamhället (jfr Dominelli 2008; Lewis 2000). Detta sammanhänger med nya krav på det traditionella sociala arbetet (Kamali 2002). Masoud Kamali (2002:45) pekar också på att etniskt sensitivt socialt arbete är en viktig del av utvecklingsarbetet i många västerländska samhällen. Detta ställer större krav på socialarbetarna att arbeta med klienter med invandrabakgrund. I västerländska samhällen riskerar socialt arbete som grundas i majoritetssamhällets struktur och dess myndighetskultur att bli ineffektivt i kontakter med en del klienter från invandrargrupper, säger Kamali.

Dessutom aktualiserar kommunikationssvårigheter mellan den monokulturella socialtjänsten och den heterogena klientgruppen vikten av kulturkompetens hos socialarbetare på kommunernas socialtjänst. Enligt Kamali (2002) har socialtjänsten bland

annat anställt socialarbetare med invandrabakgrund för att kunna möta klientgruppens mångsidiga och för socialsekreterarna ibland obegripliga problem. Detta hoppades man skulle leda till ett effektivare arbetssätt med bättre resultat gentemot invandrarklienter (jfr även Lewis 2000). Samtidigt diskuteras fördelar och nackdelar när det gäller anställningen av socialarbetare med invandrabakgrund. Fördelen är att det är lämpligt att anställa socialarbetare med invandrabakgrund för informationsinsamling, tolkning och hantering av invandrarklienters sociala problem och deras specifika behov. Nackdelen är att om invandrarklienterna träffar enbart socialarbetare med invandrabakgrund, blir det en förstärkning av markörer om etniska grupper till följd av etnisk tillhörighet (Lewis 2000). Även invandarsocialarbeters roller diskuteras när det gäller hur de hanterar invandrarklienternas sociala problem i samband med myndighetsutövning inom socialt arbete. Även om de har kulturkompetens, när de hanterar invandrarklienternas sociala problem uppstår ett problem som kan relatera till vad som kan uppfattas som en paradox inom socialt arbete. Å ena sidan om alltför stor vikt läggs vid etnicitet och kultur kan invandrarklienternas sociala problem bortförklaras med hänvisning till kulturella problem. Å andra sidan om invandrarklienternas särskilda behov bortses från antas detta bero på ett kulturessentialistiskt synsätt inom sociala myndigheter. I detta sammanhang diskuteras även invandarsocialarbeters dubbla roller, eftersom de står mitt i mellan myndighetens krav och invandrarklientens krav. Därför vill jag undersöka hur invandarsocialarbetare uppfattar kulturkompetens i sin yrkesutövning och vilka faktorer de lyfter fram när det gäller invandrarklienters specifika problem och deras specifika behov och vilka faktorer de lyfter fram när det gäller svårigheterna för invandrares integration till majoritetssamhället. Min studie kan ses som ett bidrag till den övergripande frågeställningen om det gör någon skillnad med socialarbetare med invandrabakgrund.

1.2 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte är att undersöka hur socialarbetare med invandrabakgrund reflekterar över begreppen integration, kultur och kulturkompetens i sitt arbete.

Socialarbetare med invandrabakgrund innebär utlandsfödda invandrare som kommer från olika länder. Jag är intresserad av hur denna grupp upplever och uppfattar sin kulturkompetens när de arbetar med invandrarklienter. Jag avser också att undersöka hur denna grupp beskriver det svenska samhällets syn på invandrarkultur och vilka faktorer de

beskriver när det gäller hinder för integration i det svenska samhället. Jag ska också undersöka hur denna grupp uppfattar ett etniskt sensitivt socialt arbete i sin yrkesutövning.

Mina frågeställningar är:

- Hur uppfattar socialarbetare med invandrabakgrund begreppet ”kulturkompetens”?
- Hur beskriver de det svenska samhällets syn på invandrarkultur?
- Vad innebär etniskt sensitivt socialt arbete för socialarbetare med invandrabakgrund i deras arbete med invandrarklienter?

1.3 Avgränsning

En viktig avgränsning är mitt urval av intervjupersoner. Jag har valt mina intervjupersoner som är socialarbetare med invandrabakgrund. Som jag tidigare nämnt har svårigheterna mellan socialtjänsten och invandrarklienter aktualiserat vikten av kulturkompetens hos socialsekreterare på kommunernas socialtjänst. Dessutom har de komplexa problem som kan uppstå i dessa klienters kontakt med socialtjänsten aktualiserat frågan om socialarbetarnas roll i arbetet med invandrarklienter. Socialtjänsten i många västerländska samhällen möter samma problematik och försöker att anpassa sitt arbete till dagens pluralistiska och mångetniska samhällen (Kamali 2002:51; Payne 2006:131–132). Skillnader i klienters och socialarbeters etniska och kulturella bakgrund ses av en del forskare som en förklaring till det sociala arbetets svårigheter med att ge invandrarklienterna en bra service (Dominelli 1998; Kamali 2002:52). Därför vill jag undersöka, som jag tidigare nämnt, hur socialarbetare med invandrabakgrund uppfattar kulturkompetens i sin yrkesutövning och vilka faktorer de lyfter fram när det gäller invandrarklienters specifika problem och vilka faktorer de lyfter fram när det gäller svårigheterna för invandrare och deras integration till majoritetssamhället. En annan anledning till mitt urval är att invandrarsocialarbetare också har erfarenheter av att integreras i majoritetssamhället, samma som för invandrarklienter. Dessa socialarbetare är också uppväxta i en annan kultur än majoritetskulturen, samma som för invandrarklienter. Så då tycker jag att det är lämpligt att undersöka socialarbetare med invandrabakgrund för att belysa mitt forskningsämne.

En annan viktig avgränsning är att jag studerar invandrarsocialarbeters syn på majoritetssamhället i relation till invandrare. Jag studerar inte majoritetssamhället direkt. Det innebär att mina konklusioner innebär en berättelse om det svenska samhället och socialt arbete utifrån analys av en specifik grupp socialarbeters berättelser i relation till relevant forskning.

2. BEGREPPSFÖRKLARINGAR

I detta kapitel kommer jag att förklara begreppen integration, etnicitet, kultur, kulturkompetens och etniskt sensitivt arbete som relaterar till mitt forskningsämne. Dessa begrepp är komplicerade och vittomspännande, men jag kommer här att fokusera främst på dessa begrepp i relation till mitt forskningsämne.

Integration

Integration är ett komplicerat och mångtydigt begrepp som kan tolkas och användas på olika sätt. Det kan också finnas flera sätt att definiera begreppet på, men inom begreppet finns ett assimilatoriskt inslag, t.ex. invandrare bör anpassa sig till majoritetssamhället. Enligt de los Reyes & Kamali (2005) är sådant integrationstänkande baserat på ett ”vi” och ”dem” perspektiv, dvs. en uppdelning mellan ett överlägset ”vi” och ett underordnat ”dem”. Sådant integrationstänkande konstruerar och reproducerar etniska minoriteters ojämlika levnadsvillkor i samhällets organisering, strukturella ramar och institutionaliserade praktik (de los Reyes 2006). I användning av begreppet integration på aggregerad nivå skiljer Osmar Aytar (2007) mellan tre inriktningar, nämligen mångkulturell, segregatorisk och assimilatorisk med ambition att ge en mer nyanserad bild av integration. I denna uppsats fokuserar jag på ett assimilatoriskt inslag när jag använder begreppet integration i samband med invandrarsocialarbetares syn på majoritetssamhällets integrationstänkande i relation till invandrare och dess kultur.

Etnicitet

Enligt Soydan (1999) definieras etnicitet som ”den kollektiva identitet” som är gemensam för en etnisk grupp. Etnicitetsbegreppet är komplicerat. Det är svårfångat eftersom fenomenet är svårt att fånga i praktiken (se även Wikström 2009). Ålund (2000:29) förklarar dessutom att det grekiska ordet *Ethnicos* som betecknade utanförstående människor eller kulturella främlingar, idag menas det kulturellt främmande grupper med minoritetsstatus, lägre klass eller just migrant. I detta sammanhang nämner Ålund begreppet ”de Andra” som är utanförstående och tillhörande ”non-mainstream culture”.

Enligt Olsson (2000) och Ålund (2000) innefattar begreppet etnicitet sociala och kulturella relationer mellan majoritetsgrupper och minoritetsgrupper. Hur en grupp är majoritet eller minoritet definieras av det sociala systemet. Inom samhället finns normer som definierar majoriteten, och utifrån det benämner de avvikande som minoritet (Ålund 2000). Därför kan

etniciteten ha en grundläggande betydelse för förståelsen av mänskliga relationer, och det tenderar att dela in mänskligheten i ”vi” och ”dem” (Olsson 2000). Detta kan också underlätta för förståelsen av hur problem i samhället kan uppstå, som t.ex. rasism och diskriminering. I samband med begreppet etnicitet fokuserar jag på hur invandrarsocialarbetare reflekterar över ett ”vi och dom- tänkande” och hur de reflekterar över när de blir definierade som ”de Andra”.

Kultur

Kultur och etnicitet är begrepp som ofta blandas samman och kan vara svåra att skilja åt. Vissa talar om kultur som något starkt sammanlänkat med etnicitet, andra ser kultur som en social konstruktion och något man väljer utifrån den kontext man befinner sig i (jfr Kamali 2002; Hall 2002a; Wikström 2009). Kamali (2002) menar att kultur är kontextbunden och hela tiden skapas och återskapas genom människornas sociala samspel. Enligt Kamali tenderar ofta den västerländska kulturen ses som modern och idealisk, och immigrantgruppernas kultur betraktas som avvikande traditionellt bunden och statisk. Men Kamali hävdar att det är direkt felaktigt att exempelvis beskriva den kurdiska kulturen i singular form och tillskriva den vissa egenskaper som förutsätts delas av alla kurder. Jag återkommer till Kamalis resonemang när jag presenterar kritik mot kulturessentialism i kapitlet tidigare forskning.

För att kunna svara på varför förståelse av invandrades kultur är viktigt inom socialt arbete, bör vi uppmärksamma flera olika perspektiv på kultur när det gäller socialt arbete, integration och invandrare. Devore & Schlesinger (1999:26) definierar kultur såsom: ”culture is a commonly used concept that is difficult to define. It revolves around the fact that human groups differ in the way they structure their behavior, in their world view, in their perspectives on the rhythms and patterns of life, and in their concept of the essential nature of the human condition.” Devore och Schlesinger fokuserar på flera olika perspektiv när det gäller förklaringen av kultur i relation till en grupp människors beteende, deras livsstil, osv. I sammanhanget är begreppet kultur en viktig faktor när det gäller problemlösning inom områden som har med migration och etnicitet att göra.

Stuart Hall (2002a) förklarar också begreppet kultur i relation till identitet, etnicitet och ”ras” och han har bidragit till en ny syn på kultur i komplext interrelaterade kontext. Nutidens forskning uppmärksammar nya kulturella ramar för framväxten av identiteter och etniciteter och därmed fokuserar forskningen på politisk marginalisering och diskriminering av

invandrare och etniska minoriteter i multietniska urbana kontexter. Utifrån Halls resonemang om kultur fokuserar jag i denna uppsats på hur invandrarsocialarbetare reflekterar över svenska samhällets syn på invandrare och dess kultur som kan relatera till hinder för invandrares integration till det svenska samhället.

Kulturell kompetens och etniskt sensitivt arbete

Att ha kulturell kompetens innebär att man är uppmärksam på kulturens betydelse för den person man möter, och att man är medveten om att detta kan ta sig uttryck i olika syn på både problem och lösningar (Ahmadi & Lönnback 2005). I mötet med klienten bör socialarbetaren ha förmåga att anpassa praktiken så att insatserna tar hänsyn till individens specifika behov (Skytte & Montesino 2006). Det är viktigt att undvika stereotyper om etnisk minoritet. Därför ingår i kulturell kompetens kunskap om vad diskriminering, rasism och marginalisering kan innebära (Ahmadi & Lönnback 2005). Camilla Nordberg (2008) betonar också vikten av kunskap och kompetens av kulturellt erkännande eller kulturell sensitivitet för socialarbetare i arbetet med etniska minoriteter. Nordberg säger att man måste ha en flexibel syn på kulturen och man måste utgå från klienternas kulturer. Nordbergs resonemang om synen på kulturen är en viktig utgångspunkt när socialarbetare arbetar med etniska minoriteter.

Det finns en diskussion om avsaknaden av kulturkompetens i det sociala arbetets praktik. Flera forskare ifrågasätter socialarbetares syn på minoriteter och dess kultur eftersom deras syn på minoritetskultur hänger samman med en assimilatorisk kulturuppfattning (Dominelli 2008; Lewis 2000). Problematiken av en sådan assimilatorisk kulturuppfattning är ofta sammankopplad med etnocentrism, som bygger på en världsbild baserad på kulturell homogenitet uppfattad från majoritetssamhället. Forskarna ifrågasätter en sådan assimilatorisk karaktär av kulturförståelse eftersom de anser att socialtjänstens misslyckande i arbetet med invandrarklienter är på grund av en sådan kulturförståelse av socialarbetare när det gäller syn på minoriteter och dess kultur i det sociala arbetets praktik (Dominelli 1998; Kamali 2002; Sandberg 2005; Skytte & Montesino 2006).

Valtonen (2008: 32) betonar en flexibel syn på etniska minoriteters kultur och beskriver etniskt sensitivt arbete såsom: "ethnic-sensitive and culturally competent social works contain awareness of one's own cultural limitations, openness to cultural difference, respect for the beliefs and behaviours of different client groups and colleagues of other ethnocultural backgrounds." Det finns inom socialt arbete en kritisk tradition som argumenterar mot det traditionella sociala arbetet och menar att det är diskriminerande mot etniska minoriteter på

grund av dess majoritetsperspektiv (Kamali 2002; Ahmadi & Lönnback 2005). Om socialt arbete kan ses som en problemlösande aktivitet, bör socialarbetare ta hänsyn till problem hos såväl den enskilde klienten, samt frågor på ett övergripande strukturellt plan (Lewis 2000; Gutiérrez 1999; Dhooper & Moore 2001). I detta sammanhang spelar etnicitet en viktig roll för såväl uppkomsten av olika livsproblem som för att få perspektiv att lösa problem. Detta synsätt bidrar i sin tur till utgångspunkten för utformningen av modellen för etniskt sensitivt socialt arbete (Gutiérrez 1999). En annan fråga man kan ställa sig är hur avsaknaden av etnisk sensitivitet i samhället påverkar utvecklingen av vår socialpolitik (Devore 1999; Kamali 2002). Så det finns ett antal nya perspektiv som det sociala arbetets praktik måste beakta.

Avslutningsvis vill jag uppmärksamma läsaren på att i en del litteratur görs det ingen åtskillnad mellan begreppen kulturell kompetens och etniskt sensitivt arbete. Jag menar att kulturell kompetens och etniskt sensitivt arbete är begrepp som ofta blandas samman och kan vara svåra att skilja åt. Men jag använder begreppen kulturell kompetens och etniskt sensitivt arbete i enlighet med Valtonens (2008) diskussion om kulturell kompetens och etniskt sensitivt arbete.

3. TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel kommer jag redovisa tidigare forskning som handlar om integration och kulturkompetens i socialt arbete. Det finns flera olika studier om mitt forskningsämne men jag kommer här att fokusera främst på dessa studiers gemensamma och kompletterande drag. Dessutom anser jag att det är viktigt att redogöra för vad kulturkompetens i socialt arbete innebär. I denna diskussion kommer jag också att gå in på den diskussion som har funnits kring begreppen kultur och kulturkompetens i socialt arbete bland forskare, sociologer och som även har reflekterats i politiken och samhällsdiskursen i övrigt.

3.1 Forskning om integration

Jag är intresserad av hur socialarbetare med invandrarbakgrund reflekterar över majoritetssamhällets syn på integration i relation till invandrare och dess kultur. Därför vill jag i detta avsnitt fokusera på vad kulturell integration innebär utifrån vad jag menar är den dominerande integrationsforskningen. Jag använder mig av uttrycket dominerande perspektiv för att representera den forskning som tenderar att se majoritetssamhällets syn på integration som en envägsprocess vilket innebär att det får effekten av en kulturassimilatorisk praktik. Enklarest uttryck är det ”’de Andra’ skall integreras i samhället” vilket ofta följs av en idé om

att hjälpa ”de Andra” att integrera sig (Kamali et al. 2006). Här blir således integration en envägsprocess. Den här synen på integration är mycket vanlig inom arbetsmarknadsekonomisk forskning om invandrare (se t.ex. Mattsson 2001 för en diskussion), men även inom delar av forskningen i socialt arbete (se t.ex. Gustafsson et al. 1990; Gustafsson & Österberg 2004; Franzén 2004, jfr Alinia 2004 för en diskussion). Det finns dock betydligt mindre forskning med explicit fokus på invandrare inom socialt arbete utan det blir ofta i form av en implicit berättelse där integration blir till en envägsprocess och därigenom till något snarlikt assimilation. I det här sammanhanget finns även en kulturaliserande diskurs som markerar hur ”de Andra” är. Ett varande som ofta framställs som oföränderligt och som mindre värt (Alinia 2004; Wikström 2007, för en kritik se Mattsson 2001). Jag menar att även om nuvarande integrationspolitik nämner en mångkulturell modell (som antogs 1975 av riksdagen) riktlinjer om en samlad invandrapolitik med jämlikhet, valfrihet och samverkan som har integrationspolitiska mål, är integrationspolitikens bakomliggande intention assimilation som är en dominerande politisk ideologi som likställer integration med assimilation (Kamali et al. 2006, jfr Sandberg 2005). Den forskning jag synliggör och som inspirerat mig fokuserar på bakomliggande integrationspolitikens intention och kritiserar den mångkulturella modellen eftersom forskarna tycker att den mångkulturella modellen är liksom assimilationsmodellen (jfr Kamali et al. 2006; Alinia 2004). Denna integrationspolitikens avsikt är relaterad till frågan om avsaknaden av kulturkompetens i det sociala arbetets praktik som jag ska redovisa i nästa avsnitt.

Assimilationsmodellen eller mångkulturella modellen?

I avhandlingen *Mångfaldens organisering – Om integration, organisationer och interetniska relationer i Sverige* beskriver Aytar (2007) användning av begreppet integration i olika sammanhang. Studien bygger på kvalitativa intervjuer och observationsstudier. Enligt Aytar har användning av integration i helt olika sammanhang lett till att kaoset kring detta begrepp har ökat. Integrationsbegreppet diskuteras i samband med invandring, ”ras” och etniska relationer och det blir ett teoretiskt och empiriskt kaos. Han beskriver även att skillnader av begreppets användning i både uppfattningar och tillämpningar fortfarande är ett faktum och därför råder tvetydigheter om olika sociala fenomen inom integrationsområdet. Han pekar också på att man har använt integration även i assimilationsperioder i många länder. Därför har det funnits uppfattningar som kritiserat de dominerande politiska ideologier i de flesta europeiska invandringsländer, liksom den dominerande invandringsforskning som tenderar att jämställa integration med assimilation.

Greta Sandberg (2005:14-15) har studerat invandrapolitik och beskriver en strikt kulturpolitisk fråga i sin forskning *Institutionella praktiker och "den Andre" – En studie om ungdomar med utländsk bakgrund och mötet med välfärdsstatliga institutioner i Sverige*. Enligt Sandberg antogs 1975 av riksdagen riktlinjer om en samlad invandrapolitik (med jämlikhet, valfrihet och samverkan som har integrationspolitiska mål). Man tog då klart avstånd från assimilationstanken men enligt Sandberg lämnade frågan om kultur i diffust definierade ordalag. Enligt Sandberg bland annat diskuterades kulturbegreppet som under 70-talet hade förståtts relativt snävt och statiskt. Men från att ha varit en strikt kulturpolitisk fråga blev kultur en fråga om social anpassning och man började här också tala om kulturkollisioner. Från att kultur på 70-talet mer handlade om något man som individ skulle känna frihet att välja att behålla eller ändra blev kultur något som avvek från "det svenska", avvikelser som inte sällan definierades i problematiska termer.

I likhet med Sandbergs resonemang om en strikt kulturpolitik, beskriver flera forskare i statens offentliga utredning *Integrationens svarta bok – Agenda för jämlikhet och social sammanhållning* ett kulturellt "särartstänkande" som genomsyrade både integrationstänkande och integrationspolitiken i början av 1970-talet (Kamali et al. 2006). Utredningen bygger på kvalitativa intervjuer och samtal med personer som har invandrarbakgrund. Forskarna betonar i studien att den dominerande föreställningen i det kulturella särartstänkandet var att "invandrarna" kommer från kulturer som på ett väsentligt sätt skiljer sig från den svenska kulturen. Forskarna hävdar även att kulturen kom att bli ett redskap för beskrivningen samt förklaringen av skillnaderna. Även socioekonomiska ojämlikheter förklarades av essentiella kulturella skillnader. Att tillhöra "andra kulturer" blev likställt med att ha "underskott" som måste anpassa sig till majoritetskultur. Detta tankesätt kom att dominera integrationstänkandet, vilket är högst närvarande i dagens idéer om "kulturell" mångfald och ett mångkulturellt samhälle (Ibid.). Det vill säga att vi har i Sverige trots den mångkulturella modellen ett relativt segregerat samhälle där assimilationsperspektivet råder när man hyllar kulturell homogenitet och skillnader upplevs som någonting negativt som bör tas bort.

Mikael Lorentzen (2008) ifrågasätter assimilationism som en form av multikulturalism i sin avhandling *Multikulturella visioner – Hedersrelaterat våld och socialt arbete i medierna*. Det empiriska materialet för denna studie består av tidningsartiklar i form av pdf- och wordfiler, erhållna ur databaser "Mediearkivet" vid Växjö universitetsbibliotek under februari månad 2007. Studien bygger på kvantitativ bearbetning för att upptäcka mönster kring forskningsämnet i tidningsmaterialet. En del av denna studie har arbetat med frågan hur man skall förhålla sig när skilda kulturer i en demokratisk stat inte godtar normer om allas lika

värde. Diskussionen om utsatta invandrarflickor och invandrarkvinnor i vissa minoritetsgrupper och deras situation i västerländska samhällen har visat sig vara ett framträdande område att behandla. Lorentzen lyfter fram frågor som berör samexistensen av värderingar i ett samhälle som tycks ha kommit i strid. Enligt Lorentzen är värderingskonflikterna som kommer i dagen knutna till skilda människosyner och familjeideal. Det gäller alltså hur en samhällsgemenskap förhåller sig till grupper som inte delar viktiga värderingar, enligt Lorentzen. Han beskriver assimilationism som en form av multikulturalism. Han lyfter fram ett negativt resultat av assimilationism eftersom den vilar på en övertygelse om att starka gemensamma moraliska bindningar och grundvärderingar är förutsättningen för sammanhållning i ett samhälle. Han betonar att utifrån detta perspektiv negligeras gruppens betydelse i stor utsträckning eftersom samhället ses som en helhet och därav följer att banden till samhället som helhet är starka, medan gruppsammanhållningar är svaga. Han betonar även att utifrån assimilationism hyllar man kulturell homogenitet och skillnader upplevs som någonting som minimeras. Han pekar också på att utifrån assimilationism försvinner den sociala gruppen (t.ex. minoritetsgruppen) in i den sociala helheten (t.ex. majoritetssamhället). I detta sammanhang fungerar inte assimilationism som en form av multikulturalism när det gäller frågan om samexistensen av olika grupper och deras värderingar i ett samhälle, säger han.

I samband med kulturell homogenitet, ifrågasätter Kamali (1999:78-80) i sin forskning *Varken familjen eller samhället – En studie av invandrarungdomars attityder till det svenska samhället* kulturell integration som har en assimilatorisk intention i begreppet. Kulturell integration omfattar enligt Kamali integration på nivå med majoritetsbefolkningen bland annat med hänsyn till aspekter som normer och moral. Ålund (2000) ifrågasätter också sådant majoritetssamhälles normalitetsprincip som betyder att majoritetssamhällets norm sätts som mått för det som avviker i sin artikel *Etnicitetens mångfald och mångfaldens etnicitet*. Ålund problematiserar den här normalitetsprincipen eftersom den är relaterad till ”etnocentrism” som kopplas till maktrelationer i en global kontext. ”Etnocentrism” kan enligt Mino Alinia (2004:180-184) användas för att markera gränsdragningen mellan minoritets- och majoritetsgrupper. Etniska grupper kan även användas för att markera gränsdragningen mellan ett föreställt ”vi” och ”de Andra” (Eriksson et al. 2002).

Alinia (2004:179-185) beskriver hur kulturella gränser mellan ”svensk” och ”annan” kultur som konstrueras av majoritetssamhället påverkar invandrares identitet och hur dessa påverkar skapandet av ”de Andra” och erkännandet av tillhörigheten i sin avhandling *Spaces of Diasporas – Kurdish identities, experiences of otherness and politics of belonging*. Alinia

beskriver även hur svenska media representerar invandrares kulturer som outvecklade och omoderna. Alinia pekar på att detta är ett bidrag till skapandet av ”de Andra” och kultur blir i det här sammanhanget en enda förklaring till ”annorlundahet”. Det är intressant att notera här Hanna Wikströms (2007: 23-34) fråga i sin avhandling (*O*)möjliga positioner – Familjer från Iran & postkoloniala reflektioner hur ”de Andra” placerar (positionerar sig) i majoritetssamhället i samband med kulturella gränser, eftersom de kulturella gränserna påverkar ”de Andras” positioner i majoritetssamhället. Wikström pekar på att ”de Andra” kan placera antingen mitt i mellan eller bortom två olika kulturer i förhållande till positioner för ”de Andra” i majoritetssamhället. Men samtidigt ifrågasätter Wikström orden ”mellan” eller ”bortom” de två olika kulturerna, om ”den Andre” säger att denne också är modern människa och har modern kultur. Då blir det paradoxalt nog att detta ”mellan” eller ”bortom” som gör det möjligt att tala om den (o)möjliga positionen för ”den Andre”. ”Den Andre” blir med Wikströms ord ”den upplyste Andre” eller ”den moderne orientalen”. I detta sammanhang kan ”den upplyste Andre” inte hitta en plats ”mellan” eller ”bortom” de två olika kulturerna, eftersom det är ett sammanhang konstruerat utifrån en frånvaro av den polaritet (t.ex. den tudelade bilden av Europa/ Väst som det moderna; och Iran/ Öst som det traditionella) som konstrueras av majoritetssamhället.

Här kan man observera en intressant faktor, när det gäller maktförhållande mellan grupper med olika etniska kulturella bakgrund. Den intressanta faktorn är majoritetssamhällets syn på minoritetskultur som kopplats till ”kulturell hegemoni” (Hall 2002a). Hall (2002a:258–261) beskriver ”kulturell hegemoni” i sin bok *Representation: Cultural Representations and Signifying Practice*. Han problematiserar ”kulturell hegemoni” eftersom den är strukturerad utifrån ”etnocentrism” som ett sätt att ordna världen i en rad olika dikotomier, såsom ”vi - de Andra”, civilisation - barbari, vit - svart och överordnad - underordnad. I samband med ”etnocentrism” blir Halls resonemang om ”kulturell hegemoni” en intressant faktor när man ser hur ”etnocentrism” relateras till maktrelationer i en global kontext.

Sammanfattningsvis i samband med diskussionen om kulturell integration eller kulturell homogenitet, lyfter refererad forskning fram problemen när integration jämföras med assimilation. Denna fråga kan svaras med ett ”vi” och ”dem” perspektiv i integrationstänkandet som jag ska presentera i kapitlet teoretiska perspektiv, dvs. en utgångspunkt som majoritetssamhällets syn på minoriteter och dess kultur.

3.2 Forskning om kulturkompetens i socialt arbete

Kulturell sensitivitet som professionskunskap

När det gäller diskussion om socialt arbete och etniska minoriteter, lyfter Nordberg (2008) fram i sin artikel *Socialt arbete och etnicitet* vikten av tankarna om erkännandet av medborgares olikhet. Hon diskuterar vilken kompetens eller kunskap som socialarbetare behöver i arbetet med invandrarklienter och etniska minoriteter. Hon diskuterar också vilka åtgärder som majoritetssamhället behöver vidta för att inkludera invandrare och etniska minoriteter som fullvärdiga medborgare. Hon påpekar att det sociala arbetets professionskunskap innefattar kulturell sensitivitet. Men hon frågar sig hur beaktas kultur i det sociala arbetet. Enligt Nordberg är den etablerade förståelsen av kultur ofta kopplat till tanken om en fast uppsättning idéer, normer och traditioner som oförändrade förs vidare till nya generationer – en statisk uppfattning. Kultur bör enligt Nordberg istället förstås som social handling och får en mer dynamisk och föränderlig karaktär. Kultur handlar om idéer och erfarenheter och dessa uttrycks på skilda sätt. Kultur är här en del av det sociala livet och skapas genom aktiva handlingar och i motsättningar mellan människor. Därför genomsyras de olika kulturella normerna och värderingar i det sociala arbetets praktik och därför behövs en särskild god praktik i arbetet med invandrare och etniska minoriteter. Annars finns en risk att det förstärker ett ”vi och dom- tänkande” och att sociala problem ges kulturella förklaringar vilket gör utanförskapet svårt att påverka, säger Nordberg.

I likhet med Nordbergs resonemang om kulturell sensitivitet som professionskunskap beskriver Gail Lewis (2000) etnisk absolutism (”ethnic absolutism”) i sin forskning *Race, Gender, Social Welfare – Encounters in a Postcolonial Society*. Studien bygger på kvalitativa intervjuer och samtal med socialarbetare. Lewis ifrågasätter etnisk absolutism som innebär att etniska grupper och deras kultur tillskrivs singulär form och vissa egenskaper i samband med socialt arbete, samhällets organisering och institutionaliserade praktik. Lewis vill påpeka i samband med etnisk absolutism hur majoritetssamhällets princip gestaltar sig i välfärdsorganisationen och dess praktik, och hur etnisk absolutism som bygger på idén om det homogena samhället reproduceras i en organisation i samband med kultur. Enligt Lewis problematiseras etnisk absolutism eftersom den leder till restriktion av socialt arbete i praktiken och den leder till att etnicitet blir fixerad i en kategori, t.ex. de Andra (the ”others”).

För att undvika etnisk absolutism, som att etnicitet blir fixerad i en kategori, nämner Nordberg (2008) begreppet kulturellt medborgarskap (”cultural citizenship”). Enligt Nordberg distanserar kulturellt medborgarskap inte invandrare och minoritetskultur från

majoritetskulturen, vilket sker inom ramen för mångkulturalism, utan handlar om delaktighet i det gemensamma. I relation till kulturellt medborgarskap citerar hon Nick Stevensons resonemang som handlar om "cultural citizenship".

We can only promote dialogue in conditions where we have begun to realise the cultural complexity of different positions and viewpoints. This requires not only that we empower "minorities" within public conversations, but that we also seek to understand the social processes that have historically prompted some views over others. The recovery of the "other" and wider questions of justice remain essential to inclusive forms of citizenship. The key word here is respect, not tolerance. To respect "the other" supposes a level of engagement that goes beyond mutual indifference (Stevenson 2003:152-153).

När det gäller diskussion om avsaknaden av kulturkompetens i socialt arbete, ifrågasätter flera forskare en assimilatorisk kulturförståelse av socialarbetare. Forskarna ifrågasätter denna kulturförståelse eftersom de anser att socialtjänstens misslyckande i arbetet med invandrarklienter är på grund av denna assimilatoriska kulturuppfattning som bygger på kulturell homogenitet av majoritetssamhället. Problematiken av sådana assimilatoriska kulturuppfattning kan sammankopplas med etnocentrism (Dominelli 1998; Kamali 2002; Sandberg 2005; Skytte & Montesino 2006).

- **Etnocentrism: En assimilatorisk karaktär av kulturförståelse**

I boken *kulturkompetens i socialt arbete* har Kamali (2002) studerat det traditionella sociala arbetets metod. Studien bygger på kvalitativa intervjuer och samtal med socialarbetare och invandrarklienter. Han påpekar i sin bok att det traditionella sociala arbetet utgår från metoder som anpassade efter den majoritetsbefolkningens behov och har däremot haft svårt att möta behoven hos minoriteten. Han ifrågasätter ett sådant traditionellt socialt arbete eftersom detta synsätt utgår från en assimilatorisk kulturförståelse för andras kulturer. Han säger att stereotypa föreställningar om minoritetskultur är exemplar på en assimilatorisk karaktär av kulturförståelse.

Lena Dominelli (1998:48) beskriver i sin artikel *Multiculturalism, anti-racism and social work in Europe* assimilation i samband med multikulturalism, rasism och socialt arbete. Hon problematiserar assimilationsbegreppet eftersom det innehåller majoritetssamhällets maktposition i olika sammanhang. Hon problematiserar särskilt majoritetssamhällets premisser i ett kulturellt sammanhang, dvs. den dominerande kulturen är överlägsen ("the dominant

culture is superior”) som bekräftas av den ”vita” kulturens överlägsenhet (”a supremacy of white culture”). Eftersom i ett majoritetssamhälles premiss redan innehåller ett assimilatoriskt syfte, då måste underordnade minoritetsgruppers kultur smältas in i majoritetssamhällets kultur, därmed blir maktförhållandet mellan grupperna ojämn. Hon förklarar ett sådant maktförhållande s.k. ”zero-sum”, dvs. ”there is a winner and a loser”. Hon vill visa ett ojämnt maktförhållande mellan grupperna genom att låna Parsons term s.k. ”zero-sum”.

Dominelli (1998) beskriver dessutom att även om socialarbetare deltar i ett etniskt program i multikulturella sammanhang, blir det ”a superficial acceptance of difference” eftersom ett ojämnt maktförhållande mellan majoritets- och minoritetsgrupper redan är en premiss i olika sammanhang.

- **En essentialistisk kulturuppfattning**

Kamali (2002) beskriver kulturell homogenitet som baseras på majoritetssamhällets dualistiska tänkesätt. Han beskriver även att problematiken av kulturell homogenitet sammankopplas med en essentialistisk kulturuppfattning. Kulturessentialisterna ser kulturer som homogena koherenta system som starkt skiljer sig från varandra och som är oförenliga. De betraktar alltså den enskilda kulturen som avgränsad och homogen. Detta synsätt opererar med en essentialistisk kulturuppfattning. Han påpekar att begreppet främling är ett bra exempel på en essentialistisk kulturuppfattning som har genomsyrat det västerländska dualistiska tänkandet, t.ex. ”vi” i väst är rationella, ”de” i öst är irrationella; ”vi” är moderna, ”de” är traditionella. Främling tolkas dessutom utifrån en kulturell kontext som ”kulturella främlingar” idag som är kulturellt främmande grupper med minoritetsstatus eller migrant.

Skytte & Montesino (2006) beskriver i artikeln *kulturella perspektiv inom socialt arbete* problematiken av socialarbetares essentialistiska uppfattning om minoriteter och dess kultur. De menar att socialarbetares essentialistiska uppfattning problematiseras när en minoritetsmedborgare inte betraktas som en specifik individ utan enbart som kulturrepresentant, och allt det som personen gör förklaras därmed med hänvisning till hans eller hennes kultur. De säger att ett allvarigt problem uppstår när detta synsätt förknippas med socialt arbete. T.ex. när socialarbetare analyserar orsakerna till en majoritetsmedborgares avvikelser, utgår man från ett idealt sätt på den konkreta medborgarens situation, men om medborgaren har invandrarbakgrund eller etnisk minoritetsbakgrund förklaras medborgarens sociala avvikelser som ett resultat av etniska och kulturella tillhörighet. Detta är inom socialt arbete ett allvarigt problem, eftersom det medför att socialarbetaren i sitt sökande efter en kulturell förklaring inte uppnår någon större förståelse

för klientens situation och sociala problem, utan flyttar fokus från den konkreta situationen och de sociala problemen till klientens kultur. Dessutom kan sådana kulturella förklaringar leda till en förståelse som förhindrar möjligheten till en seriös analys av sociala problem, därmed också möjligheten till konstruktiva sociala insatser.

- **Den kontextuella kulturförståelsen**

Kulturell homogenitet som majoritetssamhällets intention när det gäller invandras integration till majoritetssamhället är relaterad till hur majoritetssamhället konstruerar och tolkar minoriteter och dess kultur. Detta kallar enligt konstruktionisterna en kontextuell kulturförståelse om minoritetskultur. Inom den kontextuella kulturförståelsen talar man om att gränser mellan olika sociokulturellt definierade grupper är socialt konstruerade (Graninger 2000; Johansson 2000). Utifrån detta synsätt är etnicitet alltså en social konstruktion. Etnicitet produceras under specifika sociala och politiska omständigheter. Människor skapar, tolkar och förändrar sina kulturella och etniska identifikationer i samspel med andra och i förhållande till de sociala sammanhang de ingår i. Utifrån detta synsätt definieras etniska grupper och etniska gränser av de grupper som själva är involverade i etniska relationer, vare sig de tillhör majoritets- eller minoritetsgruppen. Kulturkonflikter, diskriminering och rasism, liksom alla de problem som kan uppstå i multietniska samhällen, skapas mellan majoritets- och minoritetsgruppen (Fook 1999; Guibernau & Rex 2001).

Med detta synsätt kan vi inom socialt arbete bli mer medvetna om att mycket av det som upplevs som specifika kulturdrag har utvecklats. Därmed säger Skytte & Montesino (2006) att ett problem uppstår, när det gäller motstridiga hänsyn, dvs. vad jämlik behandling och erkännande av det specifika gäller. Eftersom den kontextuella kulturförståelsen understryker att det är problematiskt att blanda in den enskilde medborgarens kultur eller etnicitet i analysen av sociala problem.

I samband med ojämlik behandling av minoritetsgrupper inom socialt arbete beskriver Dominelli (1998) en rasistisk karaktär inom socialt arbete som kan relatera till maktposition av majoritetsgrupper. Hon beskriver att även om socialarbetarens analytiska förmåga och kritiska bedömning av klienternas problem är viktiga aspekter inom socialt arbete, blundar ”vita” socialarbetare för sådana aspekter när det gäller invandrarklienters problem som kan relateras till deras kultur. Hon beskriver att detta är antingen, ”vita” socialarbetarens rädsla att bli kallad ”rasist” om de analyserar minoriteters sociala och kulturella problem utifrån deras kulturella identifikationer som baseras på en stereotypifierande bedömning om minoriteters kultur, eller de har ingen förmåga att analysera minoriteters kulturrelaterade problem. Detta

är ett allvarligt problem inom socialt arbete och detta är dessutom en paradox av multikulturalism även om vi numera lever i ett samhälle där mångfalden är synlig i individernas vardagsliv.

Sammanfattningsvis som tidigare forskning har visat att även om kulturkompetens av socialarbetare har aktualiserat i samband med arbetet med invandrarklienter, är problematiken socialarbetares kulturuppfattning om minoritetskultur som bygger på en monokulturell linje, dvs. kulturell homogenitet och saknaden av kulturkompetens när det gäller hur socialarbetare förstår och tolkar minoritetskultur. I detta sammanhang kan man fråga sig vilken teoretisk utgångspunkt som kan användas för att förstå majoritetssamhällets syn på minoriteter och dess kultur. I min studie av socialarbetare med invandrabakgrund anser jag att ett ”vi” och ”dem” perspektiv är användbar för att förstå hur majoritetssamhället uppfattar och konstruerar etnicitet och hur majoritetssamhället skapar en gränsdragning gällande minoritetskulturer. Jag anser också att ett annat perspektiv som etniskt sensitivt socialt arbete är användbar för att förändra socialarbetares missuppfattning om minoritetskulturer och för att skapa förändringsarbete när det gäller socialt arbetet med invandrarklienter.

4. TEORETISKA PERSPEKTIV

I detta kapitel kommer jag att redogöra för de teoretiska perspektiv som utgjort inspiration och utgångspunkt i analysen av min empiri. Perspektiven jag utgår från är ett ”vi” och ”dem” perspektiv (t.ex. andrafiering och rasifiering) samt etniskt sensitivt socialt arbete när det gäller etnicitet i organisationer. Jag menar att perspektiven som jag valt utifrån mitt syfte och frågeställningar kan tjäna som en grund för en förståelse för mina intervjupersoners erfarenheter och uppfattningar av integration, kulturkompetens och socialt arbete. Jag har valt dessa teoretiska perspektiv efter en grundlig genomgång av dagens ledande forskning om mitt forskningsämne.

4.1 Ett ”vi” och ”dem” perspektiv

4.1.1 Andrafiering

”Vi” och ”dem” som ett perspektiv innebär användandet och skapandet av vissa kategorier eller föreställningar om etnicitet i den sociala verkligheten (Stier 2008). Kategorin ”invandrare” skapas och konstrueras genom en social konstruktionsprocess (Torres 2008). Föreställningen om ”de Andra” skapas genom en social konstruktionsprocess, nämligen de

som tillhör en annan kultur än majoritetskultur (Eriksson-Zetterquist & Styhre 2007). Jag är intresserad av att använda mig av dessa teoretiska influenser för att förstå grupperings- och differentieringsprocesser, gällande konstruktioner och föreställningar av kategoriseringskriterier till grupper ”vi” och ”de Andra”, dvs. hur en social konstruktionsprocess, en ”andrafiering” uppkommer. Begreppet ”andrafiering” betecknar just den process som konstruerar ”de Andra” som annorlunda och underlägsna. Att konstrueras som ”de Andra” är alltid kopplat till en position av underordning eftersom det är baserat på föreställningar om ”ras” eller etnicitet (Kamali et al. 2006:45).

Enligt Ålund (1997:9-12) finns det föreställningar om vad som är svenskt och icke-svenskt och vad som är normalt och onormalt inom svenska välfärdsorganisationer. Detta är en grund för att utveckla bilden av ”de Andra” som kulturellt annorlunda och ”icke-svenskar”. Sådana normalitetsföreställningar bygger på en konstruktion av de ”annorlunda” som mindre värda. Ålund pekar på att när det gäller problemet med bristande integration, förklarar svenska socialarbetare detta med invandrargrupperns problematiska kultur, dvs. invandrares annorlunda familjestrukturer. Ålund menar att invandrare ses ofta som bärare av kultur inom de svenska lokala välfärdsinstitutionerna.

I likhet med Ålunds resonemang om svenska samhällets syn på invandrare och dess kultur, säger Sandberg (2005:75) att poängterandet av skilda kulturer inom det sociala arbetet får en bieffekt. Utifrån detta synsätt förklaras invandrares problem med etnisk tillhörighet och kulturell bakgrund och därmed individualiseras problem som borde härledas till strukturella orsaksmekanismer som segregation och diskriminering. Vi får en uppdelning, en dikotomisering av ”det svenska” som normalt och ”det Andra” som annorlunda, främmande och icke-svenskt, säger Sandberg. Invandrares kultur uppfattas som tyngda av traditioner, traditioner som blir orsaken till brister i social kompetens som därmed antas leda till svårigheter att komma in på den svenska arbetsmarknaden.

När det gäller integration i ett kulturellt sammanhang (t.ex. kulturell integration), kan man också uppmärksamma hur socialarbetare i svenska välfärdsorganisationer konstruerar invandrare och invandrarkultur. Kulturell integration kan förklaras av en modell som opererar med en assimilatorisk karaktär av kulturförståelse (Dominelli 1998; Wikström 2009; Ålund 2000). Det vill säga att kulturell integration syftar till en monokulturell linje eller en kulturell homogenitet av det svenska samhället (Kamali 1999, jfr Magnusson Turner 2008). Exempelvis finns det en diskussion kring en kulturell homogenitet i samband med socialt arbete. Jonsson (2005) refererar till Kamali som hävdar att det finns en assimilatorisk kraft inom socialt arbete. Enligt Kamali verkställer socialarbetare den monokulturella linjen och

arbetar för att individerna ska förenas i det normala samhället som normala individer med en normal livsstil på majoritetssamhällets premisser. Det vill säga att den assimilatoriska kraften finns i välfärdsorganisationernas och dess anställdas arbete. Detta är med andra ord den överordnade samhällsstrukturen har en assimilatorisk kraft. Jonsson refererar Kamalis artikel *The role of educational institutions in the clientization of immigrants: the Swedish case*, där Kamali skriver om hur svenska välfärdsorganisationer klientifierar invandrare i Sverige. Kamali beskriver i den artikel det svenska sociala arbetet och dess utbildningar som präglad av den amerikanska traditionen av "case work". "Case work" är individuellt orienterad och dess fokus är att leda individen mot det som betraktas som ett normalt i liv i det normala samhället. Jonsson talar i samband med Kamalis resonemang om klientifiering hur individers identiteter kan riskera att konstrueras i ett samspel med välfärdsorganisationen och dess aktörer. "Det handlar inte om passivisering, vilket man ibland menar med klientgörelse, utan det handlar om att man konstruerar bilder av människor som klienter och att dessa kan vara med i konstruktionen av problemtyngda identiteter", säger Jonsson (2005). Här kan man uppmärksamma hur invandrarklienter konstrueras genom organisationens andrafieringsprocesser som syftar till en kulturell homogenitet i det sociala arbetets praktik.

Jag kommer att analysera mitt empiriska material utifrån andrafiering som analytiskt begrepp, dvs. en social konstruktion av "de Andra" (Mulinari 2007; Ålund 1997, 2000). Jag kommer att analysera också några viktiga begrepp t.ex. kultur och "ras" utifrån den konstruktionen eftersom dessa begrepp är viktiga faktorer för att förstå konstruktionen av "de Andra" (Fook 2002; Hall 2002a). Etnicitet är en viktig del av självförståelsen för individer och grupper, men i de flesta sammanhang identifieras den via den sociala konstruktionen av "de Andra", där etnicitet skapas genom identifikation av en majoritetens uppfattning (Ålund 2000). Detta synsätt påverkas också när det gäller etnisk kultur (Guibernau & Rex 2001; Lewis 2000). Exempelvis när det gäller socialt arbete med invandrare eller etniska minoriteter, i olika sammanhang tänker socialarbetare ofta på invandrarklienters situation i kulturella termer, dvs. ett perspektiv som haft stort inflytande inom socialt arbete (Skytte & Montesino 2006). Med detta synsätt kan vi inom socialt arbete bli medvetna om att mycket av det som upplevs som specifika kulturdrag har utvecklats i samspel med det konkreta lokalsamhälle som människorna i fråga ingår i, vilket exempelvis kan gälla invandrare och flyktingar (Ibid.).

4.1.2 Rasifiering

I samband med en social konstruktionsprocess av "de Andra" som är baserad på föreställningar om "ras", är jag intresserad av att använda mig av "rasifiering" som begrepp i analysen av min empiri. Rasifiering syftar på föreställningar och handlingar som utgår från att skillnader mellan människor kan härledas från utseendemässiga egenskaper eller nationellt ursprung (Kamali et al. 2006:46; Mulinari 2007:75-76). Forskare som Molina (2008) och Hall (2002a) lyfter fram rasismens specifika betydelse i skapandet av relationer av över- och underordning genom att använda rasifiering. Enligt Molina (2005:95) är "rasifieringsprocesser associerade till en essentialistisk människosyn som legitimerar den sociala rangordningen utifrån en föreställning om människors väsensskilda och oföränderliga olikheter utifrån kulturella och utseendemässiga tillskrivningar."

I likhet med Molinas resonemang om rasifiering pekar Ålund (1997:10-11) på att rasifiering är en process som skapar ett motsatsförhållande mellan "vi" och "de Andra". Ålund anser att rasifiering tydligt synliggörs när etnicitet i samhällets institutioner beskrivs i termer av "traditionstyngda" och "främmande invandrarkulturer". Detta betyder att "den Andre" i relation till "oss" skapas medvetet. Detta betyder dessutom att skapandet av "den Andre" till följd av rasifiering antas det finnas skillnader och markörer och därmed uppstår gränser för vad "den Andre" kan bli. Detta har som följd att den symboliska markeringen av olikheten blir ett faktum som förhindrar "dem" att vara likvärdiga "oss", enligt Ålund.

Med andra ord är rasifiering enligt Molina (2008:58-60) de processor som medför att människor i ett visst sammanhang tänker och handlar utifrån idén om "ras". Detta betyder att vi alla kategoriserar och konstruerar utifrån idén om "ras". Detta innebär att "ras" är en social konstruktion. "Ras" har även använts i samband med en viktig rasistisk ideologi, dvs. kulturrasism (se även Hall 2002a; Mattsson 2001). Molina refererar till internationella studier (t.ex. Gilroy och Smith) som visar att "ras" betraktas som ett kulturellt fenomen, som gjort "ras" synonymt med etnicitet. Det vill säga att kulturrasism har hämtat från rasistiska ideologier bland annat föreställningar om kulturella skillnader mellan etniska grupper. Därmed är det viktigt att förstå kulturrasism som ideologisk ram som en produkt av invecklade sociala och kulturella relationer mellan över- och underordnade grupper. Exempelvis är "idén om den vita mannens överlägsenhet ("a supremacy of white people") i ett kulturellt sammanhang alltjämt aktuell för förståelsen av dagens rasistiska ideologier, inte minst i Sverige" (Molina 2008). Molina säger dessutom att kulturen är inte enbart socialt byggd uttryckt, utan den får också konkreta uttryck i samhällets organisationsmönster. "Kulturen är dels sättet på vilket en grupps sociala relationer är strukturerade och utformade och dels det sätt på vilket dessa former upplevs, uppfattas och tolkas" (Ibid.). Därmed

innefattar kulturer också maktförhållanden som speglas i mönster för dominans och underordning, säger Molina.

I samband med kulturrasism som Molina uttrycker ovan, diskuterar Dominelli (1998:41) "rasism" som förknippas med maktposition av majoritetssamhället i individuell, institutionell och kulturella nivåer. Dominelli beskriver hur socialt arbete i Europa har förknippat i individuellt, institutionellt och kulturellt sammanhang i samband med rasifierade identitet ("racialised identity"). Dominelli lyfter fram fler olika problem när socialarbetare arbetar med en traditionell metod som relaterar till socialt arbetes kontrollfunktion som kan ses som en effekt av rasism, eftersom den traditionella metoden av socialt arbete förknippas med den "vita" mannens överlägsenhet. Dominelli förklarar varför problemet uppstår i samband med interventionen av socialt arbete om man definierar socialt arbete på ett traditionellt sätt, eftersom socialarbetare inte kan leverera effektiva lösningar till sina invandrarklienter när det gäller dessa klienters specifika behov i olika sammanhang. Dominelli menar att socialt arbete fokuserar på kontroll av invandrarklienterna, och på så sätt är det svårt att identifiera dessa invandrarklienters specifika behov i olika sammanhang.

Ett annat problem uppstår när socialt arbete förknippas med rasism på individuell, institutionell och kulturell nivå och när de tre nivåerna av rasism interrelateras till varandra. Dominelli (1998:44) fokuserar på hur minoritetsgruppen har förknippats med en rasifierad andrafierings process ("the racialised 'othering' process") som syftar till utestängning av minoritetsgruppen eftersom den inte tillhör majoritetssamhället och de är "outsiders". Detta är enligt Dominelli rasism eftersom rasism syftar till utestängandet av "de Andra". Minoritetsgruppens beteende och deras kulturella värderingar måste kontrolleras och legitimeras av socialt arbetes kontrollfunktion som präglas av majoritetssamhällets identitetspolitik. Socialtjänsten måste i detta sammanhang bekräftas av majoritetssamhällets identitetspolitik och socialt arbetes intervention måste knyta till socialt arbetes kontrollfunktion när socialarbetare arbetar med minoriteter. På så sätt blir minoriteter "de Andra" genom en rasifierad andrafierings process och de blir objekt i det sociala arbetets praktik.

Sammanfattningsvis leder ett "vi" och "dem" perspektiv till en systematisk över- och underordning mellan "vita" svenskar och rasifierade människor, främst invandrare (Molina 2006; Råbergh et al. 2007). Det vill säga att ett "vi" och "dem" perspektiv är relaterad till ett system av privilegier som baseras på föreställningar om "ras" och som ger människor definierade som "vita" en överordnad position i samhället. Ett sådant tänkande reproducerar därmed "de Andras" underlägsenhet (Fook 2002). På så sätt vidmakthålls

majoritetssamhällets maktposition och deras maktutövande är relaterad till invandrades ojämlika livsvillkor i samhällets organisering och institutionaliserade praktik (de los Reyes 2006). I detta sammanhang kan vi förstå varför ett ”vi” och ”dem” perspektiv leder till ”problem”, eftersom ett ”vi” och ”dem” perspektiv leder till ojämlika livsvillkor för invandrare.

Exempelvis när vi relaterar begreppen andrafiering och rasifiering till det sociala arbetets praktik, understryker begreppen att det är problematiskt att blanda in den enskilde klientens kultur eller etnicitet i analysen av sociala problem. Men när det gäller det konkreta sociala arbetet, kan överväganden kring etnicitet eller kultur vara relevanta, eftersom utformandet av de konkreta sociala insatserna gentemot en klient tar utgångspunkten utifrån den konkreta klientens förståelse av sin egen situation och önskemål för framtiden (Skytte & Montesino 2006). Om en specifik klients behov inte tas som en utgångspunkt i den sociala praktiken (utan dess tillskrivna egenskaper), uppstår ett problem när det gäller jämlik behandling i det sociala arbetet. För att diskutera vad jämlik behandling är och för att lösa integrationsfrågan finns ett annat alternativ. Forskning har bland annat lyft fram betydelsen av ett etniskt sensitivt socialt arbete när det gäller socialt arbete med invandrarklienter.

4.2 Etniskt sensitivt socialt arbete

Inom forskning om etnicitet diskuterar flera forskare etnisk medvetenhet för socialt arbete. Forskaren Lorraine M Gutiérrez (1999) säger i sin artikel *etnisk medvetenhet för social rättvisa* att socialarbetare måste fråga sig om de skall fokusera på social kontroll eller på social rättvisa i en alltmer multikulturell värld. Gutiérrez säger vidare att socialarbetare har i mycket mindre utsträckning uppmärksammat frågor om diskriminering, rasism, fattigdom och förtryck. Socialarbetare har därför misslyckats med att möta de behov som etniska minoriteter har. För att svara upp mot dessa krävs att det tillämpas ett tvärkulturellt förhållningssätt i den sociala praktiken, dvs. från etnocentriskt perspektiv till etnisk medvetenhet, framhåller Gutiérrez. Som exempel på denna typ av etnisk medvetenhet hos socialarbetaren nämner Gutiérrez följande: Kunskap om den betydelse som den etniska tillhörigheten har i klientens vardagsliv, förmågan att kommunicera med personer från andra kulturer och att ha en icke-dömande attityd. Att utveckla etnisk sensitivitet och kulturkompetens är en pågående process under socialarbetarens livslånga karriär, betonar Gutiérrez (1999).

Kamali (2002) skriver också att i den nya mångkulturella verkligheten behöver socialarbetaren utveckla en relation med sina klienter som är baserad på ömsesidigt förtroende. Men om klienter har en annan kulturell bakgrund än socialarbetaren, kan det vara svårt att skapa ett sådant förtroende eftersom socialarbetarna hamnar i en situation som är typisk för existensen av "det kulturella gapet". Klienterna hamnar i en situation som liknar den asymmetri som ofta uppstår genom klasskillnader inom socialt arbete. Här har begreppet "klass" just med social rangordning att göra eftersom teorier om (gapet mellan) samhällsklasser (t.ex. socialarbetare eller klienter) hänvisar till system av social rangordning och maktfördelning (Wikström 2009; Mattsson 2010). Som speciellt etnologer/antropologer tydliggjort så kan klasskultur utgöra en central maktrelation (Ambjörnsson 2004). Därtill samverkar enligt Wikström (2009:43) etnicitet med "klass" i så hög grad att man kan tala om "etnifierad klassning" eller "klassad etnifiering" (jfr de los Reyes 2006). Ett uttalande om "etnifierad klassning" eller "klassad etnifiering" kan också visa maktförhållanden mellan samhällsklasser, dvs. särskiljande mellan olika grupper som socialarbetare eller klienter. När dessa maktrelationer växer fram i det sociala arbetet är det möjligt att klienterna blir antingen mycket reserverade och restriktiva, eller inte visar något förtroende för socialarbetarna. Detta gör att socialarbetarnas goda intentioner inte ger något resultat och de blir mer och mer frustrerade. Detta kan i sin tur leda till att socialarbetare som inte förmår förstå klienterna, hänvisar till kulturella skillnader och lämnar problematiken orörd, säger Kamali (2002).

I parallell med Kamalis resonemang understryker Nordberg (2008) kunskap och kompetens av kulturellt erkännande eller kulturell sensitivitet för socialarbetare i arbetet med invandrare och etniska minoriteter. Enligt Nordberg kan kulturellt erkännande inte handla om kategorisering utan det handlar om sensitivitet för den enskilda klientens konkreta livshistoria, aktuella livssituation och önskemål för framtiden. Detta är kunskaper man inte kan hämta från kulturexperter utan från samtal med enskilda klienter. Socialt arbete med etniska minoriteter handlar därför inte om särskilda kulturella kunskaper utan om analytisk kompetens gällande klienters aktuella sociala kontext.

I samband med analytisk kompetens gällande klienters aktuella sociala kontext betonar Lewis (2000:103) behov av policydokument ("the social services policy") för arbetet med etniska minoriteter utifrån etnisk sensitivitet som motverkar rasism. Lewis beskriver de konkreta elementen i policydokument i samband med etniskt sensitivt socialt arbete på följande sätt.

- Recognition and valorization of the multi-racial/multi-cultural composition of the City,

- Opposition to all forms of racism and commitment to the promotion of racial equality and justice,
- A responsibility to provide culturally appropriate and sensitive services to all residents who need them, 'within available resources',
- A responsibility to implement the Council's equal opportunities in employment policy (Lewis 2000: 103)

Etnisk sensitivitet innebär dessutom att socialarbetare bör jobba med den institutionella strukturen som bevarar ett arbetssätt som tillhandahåller social service av olika slag (Devore 1999; Gutiérrez 1999; Dhooper & Moore 2001). Om socialarbetare verkligen vill förändra situationen för människor med invandrarbakgrund eller etnisk minoritet, så måste socialarbetare fundera i andra tankebanor: på vilket sätt kan socialarbetare bidra till social rättvisa? (Gutiérrez 1999). Och just social rättvisa är den mest betydelsefulla komponenten när det gäller etnisk medvetenhet. Det vill säga att ett etniskt medvetet perspektiv ger organisationen ett dynamiskt tankesätt och bidrar till att den blir mer representativ och bättre svarar mot behoven i samhället. Det gäller att tillföra socialbyrån en "etnisk komponent" i sättet att tänka, besluta och handla.

Dominelli (2008:76) betonar också etnisk medvetenhet och kulturkompetens, när hon diskuterar "anti-rasistiskt socialt arbete" i samband med rasism i Europa. Enligt Dominelli är "ras" och rasism avgörande och problematiska faktorer i socialt arbete när socialarbetare arbetar med minoriteter och när socialt arbetes fokus ligger i minoriteters integration. Dominelli problematiserar integrationsbegreppet när integrationens syfte ligger i minoriteters assimilation till majoritetssamhället. Dominelli förklarar varför problemet uppstår när man använder en sådan assimilatorisk strategi i socialt arbete på följande sätt.

Assimilation strategies articulated around "You don't belong here" or "Become like us" discourses require black people to accept white norms as the standards for measuring organization and behaviour. These benchmarks privilege the dominant group's characteristics above all others. /.../ Assimilationist approaches racialise biological phenotypes and fix or essentialise "race" in the proces. /.../ Thus, assimilation does not concede equality, no matter how successfully black people conform to expectations, and privileges a dominant group's characteristics above all others (Dominelli 2008:54).

Det menas att om integrationens bakomliggande syfte ligger i en sådan assimilatorisk strategi, uppstår problem eftersom majoritetssamhället inte accepterar minoriteters normer

och värderingar och detta syfte relaterar till majoritetssamhällets rastänkande eller rasism som baseras på rasifierade hierarkier ("racialised hierarchies") (Ibid.:53). Rasifierade hierarkier produceras av genom att majoritetssamhället bedömer minoriteters normer utifrån deras kulturella normer och därmed kopplas rasifierade hierarkier till utestängning av de rasifierade andra ("racialised 'other'") som betecknar minoriteter (Ibid.:180).

Men om socialt arbetes syfte ligger i minoriteters integration till majoritetssamhället, måste socialarbetare beakta minoritetsgruppers olikheter i samband med deras normer och värderingar i det sociala arbetets praktik. I detta sammanhang måste man utveckla "anti-rasistiskt socialt arbete". "Anti-rasistiskt socialt arbete" inkluderar social rättvisa i samband med ett multikulturellt och mångetniskt samhälle och inkluderar också olika etniska kulturer på samma nivå och fokuserar på etnisk medvetenhet och kulturkompetens när det gäller hur socialt arbete med minoritetsgrupper genomförs (Ibid.:76). Det här perspektivet kommer jag att försöka använda i analysen av min empiri.

5. METOD

5.1 Kvalitativ metod

Min ambition med metodval och förhållningssätt till min studie är att driva en form av reflekterande forskning. Jag har inspirerats av Tim Mays (2001:63) diskussion kring reflektion och forskning. Den reflekterande forskningen är att man är medveten om bland annat forskarens roll, samhället och forskningstraditioner som i sin tur påverkar ens forskning. Forskarens roll medför krav på medvetenhet om de antaganden i teorier, begränsningar och möjligheter som ligger i den samhällsvetenskapliga forskningen. Forskarens roll medför också ett krav på en medvetenhet som gör att man kan reflektera över dessa förhållanden på ett produktivt sätt och nå fram till adekvata handlingar. Forskaren behöver därmed vara medveten om hur tolkningarna i relation till bland annat den politiska, sociala och teoretiska bakgrunden påverkar ens förförståelse och tolkningar (Alvesson & Sköldberg 1994). Sådana resonemang indikerar att min metod främst är en kvalitativ metod. Det är alltså en mångfacetterad hermeneutik som ska vägleda mig igenom forskningsprocessen.

5.1.1 Hermeneutiska forskningsstrategier

Enligt Alvesson & Kärreman (2004:97) är en djupgående tendens inom modern samhällsvetenskap den allt intensivare fokuseringen på språket. Det vill säga att forskare

påstår att samhällen, sociala institutioner, identiteter och till och med kulturer kan betraktas som diskursivt konstruerade textsamlingar. En sådan språklig vändning har också satt sin prägel på teoretiseringen kring samhällsfrågor. I till exempel Foucaults syn på makt betraktas diskurser som en central form för utövning av makt (Alvesson & Kärreman 2004; Fook 2002). Här betraktas språket som ett empiriskt fenomen som framträder i till exempel de redogörelser som människor presenterar i olika sociala sammanhang. Det vill säga att all språkanvändning har en produktiv, interaktiv och kontextberoende karaktär och det betraktas som ett centralt faktum (Alvesson & Kärreman 2004:104). Detta är ett intressant perspektiv när det gäller att språket är en central faktor. I min analys försöker jag fokusera på språket och den mening som språket förmedlar, s.k. hermeneutik, eftersom hermeneutik kan ses som en kvalitativ metod som strävar mot tolkning och förståelse av språket (Levin 2008:38). Jag ska försöka att skapa en meningsfull tolkning av min empiri.

5.2 Intervjumetod

Jag har valt att utföra semistrukturerade intervjuer. En fördel med semistrukturerade intervjuer är att det finns utrymme för att få igång en dialog mellan intervjuaren och intervjupersonen även om frågorna är strukturerade. Denna form av intervju är strukturerad genom att intervjuaren själv har tänkt ut alla områden som skall behandlas under intervjun och konkretiserar dem i ett antal frågor. Det innebär att intervjuaren även i detta fall utgår från sina frågor men att det ändå finns möjlighet för den som blir intervjuad att lyfta fram sitt perspektiv (Aspers 2007:137).

En annan anledning till ett sådant intervjumetodval är att i semistrukturerade intervjuer brukar frågorna vara specificerade, men intervjuaren har betydligt större frihet att fördjupa svaren på ett sätt som kraven på standardisering och jämförbarhet inte tillåter (May 2001). Information om ålder, kön och yrke kan man få fram genom standardiserade frågor. Men kvalitativ information om det undersökta ämnet kan intervjuaren däremot få fram genom att försöka förtydliga och utveckla de svar som ges. Detta ger intervjuaren större möjlighet att fördjupa svaren och gå in i en dialog med den som intervjuas. Det vill säga att frågorna var semistrukturerade genom en tematiskt uppbyggd intervjuguide som tillät fördjupningar och diskussioner av de frågor som togs upp. Intervjuaren har dessutom ett visst mått av handlingsutrymme vid de semistrukturerade metoderna, samtidigt som intervjuaren måste förstå både intervjus innehåll och kontext (Ibid.). Därför vill jag själv utföra semistrukturerade intervjuer.

5.3 Urval av intervjupersoner

Jag har intervjuat tolv personer som är socionomer som arbetar med etniska minoriteter inom en offentlig verksamhet. Jag har avgränsat undersökningsområdet till ett invandrartätt område i södra delen av Sverige. Anledningen till att jag har valt ett sådant område är att en relativt stor grupp invandrarfamiljer boende i invandrartäta förorter är idag långvarigt beroende av socialtjänsten för sin livsföring i Sverige (Socialstyrelsen 2010). Samtidigt för att belysa vad som är ett etniskt sensitivt arbete, är det lämpligt att undersöka verksamheter där socialarbetare arbetar med invandrarklienter. Mina intervjupersoner är också personer med invandrarbakgrund. Urvalet av intervjupersoner påverkar en avgörande del av min undersökning. Detta kräver att valet görs planmässigt utifrån vissa formulerade kriterier som jag tidigare har nämnt. Dessutom har jag satt upp konkreta kriterier innan jag påbörjat intervjuarbetet. Socialarbetare med invandrarbakgrund menas här att de skulle vara utlandsfödda invandrare och komma från olika länder. De skulle ha invandrat till Sverige i övre tonåren eller som vuxna och de skulle ha minst eftergymnasial utbildning och jobb i Sverige. Anledningen till att jag har valt dessa kriterier är att i allmänhet tillhör de som har högskoleutbildning och arbete en etablerad grupp i det svenska samhället. Jag är intresserad av hur denna grupp upplever och uppfattar mitt ämne såsom integration, kulturkompetens och socialt arbete.

Jag har använt mig av s.k. snöbollsselektion, där jag låter intervjupersoner introducera mig för andra intervjupersoner (Aspers 2007:91). Fördelen med snöbollsselektion gör det lättare för mig för att komma i kontakt med socialarbetare som har invandrarbakgrund. Men nackdelen med snöbollsselektion är att intervjupersonerna kan bli en relativt homogen grupp. En annan nackdel är att det alltid finns en risk för att jag har en monolitisk förståelse eller en deterministisk förståelse om intervjupersonernas utsagor utifrån min egen position, jag själv är invandrare (Mulinari 2005:117). Så jag har försökt reflektera över den här risken för att förhindra att min studie grundats i brist på analytisk reflektion av de komplexa begreppen när det gäller integration, kultur och etniskt sensitivt socialt arbete.

Jag har valt att kalla mina intervjupersoner för Amanda, Azam, Benjamin, Elisabet, Elsa, Louise, Monika, Nadja, Natalia, Olivia, Sabina, Viola för att skydda deras identitet.

Mina intervjupersoner är:

Intervjuperson 1 (Amanda): Socialsekreterare, personlig intervju.

Intervjuperson 2 (Azam): Socialsekreterare, personlig intervju.

Intervjuperson 3 (Benjamin): Behandlingsassistent, personlig intervju.

Intervjuperson 4 (Elisabet): Socialsekreterare, personlig intervju.

Intervjuperson 5 (Elsa): Socialsekreterare, personlig intervju.

Intervjuperson 6 (Louise): Socialsekreterare, personlig intervju.

Intervjuperson 7 (Monica): Behandlingsassistent, personlig intervju.

Intervjuperson 8 (Nadja): Socialsekreterare, personlig intervju.

Intervjuperson 9 (Natalia): Socialsekreterare, personlig intervju.

Intervjuperson 10 (Olivia): Behandlingsassistent, personlig intervju.

Intervjuperson 11 (Sabina): Socialsekreterare, personlig intervju.

Intervjuperson 12 (Viola): Socialsekreterare, personlig intervju.

5.4 Intervjugenförande

Två av intervjuerna har genomförts hemma hos intervjupersonerna och tio av intervjuerna har genomförts på deras arbetsplatser. Alla intervjupersoner godkände att jag spelade in samtalet på band. Detta underlättade för mig då jag kunde koncentrera mig på samtalet. Att vara intervjuare och själv invandrare har för min del även underlättat arbetet, eftersom jag kunde förstå deras nuvarande situation utifrån liknande upplevelser (en förståelse, vilket jag kommenterade ovan, också har sina problem och alltid bör behandlas försiktigt). Samtidigt märkte jag att jag hade svårt att sätta gränser för att hindra mina personliga subjektiva bedömningar omkring mitt ämne. Därför har jag försökt utöva David Silvermans (2006) intervjuteknik, t.ex. att låta intervjupersonens tankesätt styra samtalet. Det vill säga att man låter den intervjuades logik och tankesätt styra samtalet och man låter intervjupersonens associationer styra dialogen även om intervjuaren kan styra samtalet så är det den intervjuades logik som bör stå i centrum. På så sätt har jag försökt fokusera på intervjun och jag har också försökt samla in all information som senare ska analyseras. På så sätt har jag inte missat frågorna som står i intervjuguiden.

5.5 Analysmetod

Jag har valt att tolka och analysera intervjumaterialet utifrån den metod Kvale (1997) beskriver som innehållsanalys, dvs. analysen utgår från meningsskategorisering.

Meningsskategorierna konstrueras utifrån de mest centrala teman som framkommer i intervjun och som är relevanta för mitt forskningsämne. Här kan jag även koppla till hermeneutik som ett metodologiskt angreppssätt eftersom analys och tolkningsprocessen utgår från hermeneutiken där den hermeneutiska cirkeln är central och en växling mellan delar och

helhet ska medföra en djupare förståelse. För att få en djupare förståelse måste en växling ske mellan de olika delarna och helheten som valts ut i en text. Detta har jag gjort genom att läsa igenom intervjumaterialet översiktligt och därefter har jag tolkat de enskilda delarna som sedan kopplats samman till helheten. Detta har gjorts kontinuerligt genom analysprocessen som gått som i en spiral.

5.6 Etiska perspektiv

Mitt arbete kan ses som en bild av integration, kulturkompetens och socialt arbete som jag skapat utifrån mina intervjupersoners uppfattningar och erfarenheter. Jag använder i min studie ett visst språk, vissa begrepp genom min *förförståelse*, som till stor del bygger på de teoretiska antagandena (Gilje & Grimen 1996:179). Mitt perspektiv och de teorier jag använder i min studie gör det möjligt för mig att förstå och göra förståeligt det som min studie handlar om, dvs. integration, kulturkompetens och socialt arbete. Dessutom vill jag fokusera på fyra forskningsetiska principer som gäller informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandeskravet i mitt arbete (Daneback & Måsson 2008:166; Vetenskapsrådet 2006:7–14). Att genomföra den här studien med känsliga frågor och med intervjupersoner som åtminstone delvis är utsatta har gjort att jag medvetet försökt reflektera kring mitt etiska förhållningssätt. De personer som ingick i min undersökning informerades och samtyckte till att ingå i studien. Innan intervjuerna genomfördes informerades jag om mitt syfte med studien, om målet med forskningen och hur den ska gå till. Vidare förklarade jag mitt undersökningsområde samt att anonymitet förelåg till samtliga intervjupersoner.

6. ANALYS AV EMPIRIN

I detta kapitel kommer jag att redovisa resultatet från de intervjuer jag genomfört. Varje utvalt citat kommer att presenteras och sedan analyseras utifrån tidigare forskning samt valda perspektiv. Jag vill särskilt studera och förstå intervjupersonernas berättelse, där berättelsen är präglad av deras sociala verklighet. Eftersom intervjupersonernas utsagor har sin utgångspunkt som erfarenhet, men det är präglad av sina sociala, kulturella, ekonomiska och politiska situationer i majoritetssamhället som Lewis (2000:197) påpekar på följande sätt: ”’experience’ needs to be situated in wider configurations of social, cultural, economic and political relations if the specificities of certain constellations of experience are to be

excavated. Only through such a situational reading can the subjectivities and identities produced by experience be understood and analyzed.”

Särskilt när jag analyserar begreppet ”kulturkompetens”, gör jag analysen i stort sätt utifrån intervjupersonernas erfarenhet berättad och tolkad genom intervjuer. Därefter lyfter jag fram hur invandrarsocialarbetare beskriver fördelar och nackdelar med kulturkompetens inom socialt arbete. När jag analyserar kultur, utgår jag från en bild av hur invandrarsocialarbetare reflekterar över det svenska samhällets syn på invandrarkultur. När jag analyserar etniskt sensitivt socialt arbete, lägger jag mitt fokus på vad etniskt sensitivt socialt arbete innebär i relationen mellan dessa invandrarsocialarbetare och invandrarklienter.

6.1 Kulturkompetens

I det här avsnittet diskuterar jag med intervjupersonerna kring deras syn och upplevelser kring hur kulturkompetens påverkar arbetet med invandrarklienter och hur de upplever att majoritetssamhället ser på invandrare och dess kultur. Det innebär att intervjupersonerna redogör både för sina egna erfarenheter och för deras uppfattningar om kulturkompetens när de arbetar med invandrarklienter och om vad majoritetssamhället, speciellt deras ”svenska” kollegors syn på invandrare och dess kultur. Det innebär inte att man per se skall se deras berättelser som en sanning, de bör alltid ifrågasättas. Syftet här är dock inte att argumentera för att mina intervjupersoner uttalar en sanning. Istället är det att dels visa på den kontext de upplever att de verkar i, vilket har betydelse för diskussionerna i avsnitt 6.2 Etniskt sensitivt socialt arbete. Därtill visar jag på att deras berättelser på många sätt faller väl in i en tolkningsram som företräds av antirasistiska och kultursensitiva perspektiv och även ligger väl i linje med en betydande mängd empirisk forskning som finns refererad rakt igenom uppsatsen.

6.1.1 Definition av kulturkompetens

När mina intervjupersoner definierar kulturkompetens, talar de om ”en bredare syn på människor”, ”en förståelse om andras kulturer”, ”att ha kunskaper om olika kulturella sammanhang”, och ”att kunna, utan att nervärdera någon annan kultur och att klara den balansen”. Särskilt betonar intervjupersonerna vikten av kulturkompetens när klienterna integreras i det svenska samhället. En av mina intervjupersoner ger oss ett exempel på kulturkompetens. Louise säger att det är viktigt i kulturkompetenssammanhang att man inte

sätter sina egna värderingar på individerna som kommer från olika kulturer. Louise säger om detta så här:

Jag sätter inte mina egna värderingar på individerna. De kanske har en annan syn och värderingar på livet. Då försöker man att bemöta dem på något sätt. Man kan inte säga att de gör fel. Om de gör fel, förklarar man varför de gjorde. Då kan man också fråga sig om det verkligen är fel. (Louise)

Louise uttrycker sig i en mening som att ”jag inte sätter mina egna värderingar på individerna.” Här har intervjupersonens uttalande sin utgångspunkt som intervjupersonens erfarenhet till följd av sin etniska tillhörighet. Det vill säga att intervjupersonens erfarenhet är en utgångspunkt för arbetet med minoritetsgrupper i en offentlig verksamhet. Detta är enligt Lewis (2000:197-198) en ontologisk status av kollektiva erfarenhet (”the ontological status of their collective experience”) som kan bekräftas av en viktig utgångspunkt i kulturkompetenssammanhang för arbetet med minoritetsgrupper i en offentlig sektor. Lewis hävdar att en sådan kollektiv erfarenhet är en form av kunskap om t.ex. rasism för minoritetsgrupper i ett historiskt sammanhang och sådan kollektiv erfarenhet blir en avgörande faktor för kunskap om minoriteters situation i majoritetssamhället. Därför kan man påängtera att intervjupersonens uttalande i ovanstående citat är en viktig faktor som påverkar arbetet med minoritetsgrupper i en offentlig sektor.

I enlighet med ”erfarenhet” som förstås av kollektiva, sociala och kulturella kontexter, talar Amanda om utanförskap utifrån hennes erfarenhet i samband med socialt arbete.

De har lite specifika sociala problem. De kan vara mer utsatta i olika situationer, så det blir svårare när de inte vet vilka rättigheter de har och kan inte överklaga /.../ Alltså kan det bli svårt /.../ de är utanför. De drabbas mer av utanförskap i större utsträckning i samhället av olika anledningar. Ja, men, sociala problem /.../ hur man definierar sociala problem också. Det är så /.../ utanförskap. De blir extra utsatta. Kanske känner de inte till samhället. /.../ Det är komplicerad byråkrati också, så det kan vara svårt att förstå ett annat lands samhällssystem och förekommande byråkrati /.../ men det förekommer utanförskap och det är ett problem. (Amanda)

Ur Amandas utsagor kan man lägga märke till hur Amandas erfarenhet blir en ontologisk och epistemologisk status i relation till en grupp människor som minoriteter. Amanda ger uttryck för att utanförskap utifrån hennes erfarenhet kan tolkas utifrån en social och kulturell kontext

i relation till minoritetsgrupper, då minoritetsgrupper betecknas som ”utanförstående människor” eller ”kulturella främlingar” idag. Även ”kulturella främlingar” är relaterad till ”de Andra” uteslutna från en svensk norm och då kan betecknas gå under en ”nonmainstream culture” (Ålund 2000). Därför blir Amandas erfarenhet om utanförskap i anknytning till minoritetsgrupper en viktig faktor för att definiera denna grupps specifika dilemma och för att påverka arbetet med invandrarklienter i en offentlig verksamhet.

Viola talar också om invandrarklienters specifika problem utifrån hennes egen erfarenhet som t.ex. invandrarklienters specifika positioner i förhållande till majoritetssamhället. Viola uttrycker sig såsom ”när man är invandrare, har man inte ett så stort nätverk. Jag tror att det hänger på att man har en mindre bekantskapskrets och jag upplever det extra tydligt då man ska söka arbete och tror inte att det har så mycket med språket att göra.” Här kan man se hur Violas erfarenhet är interrelaterad till invandrarklienter och därmed blir hennes erfarenhet ett viktigt element för att definiera invandrarklienters specifika problem, eftersom Violas erfarenhet kan förstås utifrån en social och ekonomisk kontext i förhållande till majoritetssamhället. Viola uttrycker vidare att ”de som hamnar i ett utanförskap och vilka uppbär försörjningsstöd snarare gör det p.g.a. en arbetsrelaterad situation snarare än att man hamnar i någon typ av socialt problem som alkoholproblem eller andra sociala problem och detta tror jag beror på att de har för lite etablerat nätverk. Idag får faktiskt många jobb via bekanta. Så är det.” I detta uttalande kan man lägga märke till en intressant poäng då hon talar om minoritetens specifika och skilda positioner i samband med arbetssökandet i stort. Violas uttalande verkar komma från hennes erfarenhet när hon en gång provade på att söka arbetet och utifrån denna erfarenhet blir hennes erfarenhet en epistemologisk status för arbetet med minoritetsgrupper i en offentlig sektor.

Viola säger vidare om specifika problem bland minoritetsgrupper i samband med deras kultur:

Jag märker att kvinnor gifter sig tidigare och de har större press på sig att stanna hos sina män. Familjen har mycket mer att styra över vuxna kvinnor, där familjens åsikter spelar stor roll. Jag har ett exempel på det. En kvinna vill gå ifrån sin man men hon har press från hela familjen, alltså hans familj. I stället låter två vuxna människor andra bestämma över det. Det är också kulturkrockar. Familjen har säkert sina åsikter, men de åsikterna är så avgörande. Där åsikterna är större så ibland pressar man människor som inte vill leva ihop. Även om de gjorde, där familjen pressar på och äldre familjmedlemmars ord är så starka /.../ Alltså har

jag inte gjort någon forskning och jag har ingen statistik heller men jag märker det. Ganska ofta kommer kvinnor till mig och säger att de vill skilja sig från sina män, men familjen sätter stark press på dem. De har mycket att säga till om /.../ Det handlar om social kontroll, social kontroll från andra familjemedlemmar. Å ena sidan lägger man värda vid gemenskap /.../ att man håller ihop med /.../ men å andra sidan blir det till priset av social kontroll inom familjen och denna sociala kontroll är ett hinder för social integration. (Viola)

Viola tillägger i ovanstående citat ”familjen pressar på och äldre familjmedlemmars ord är så starka”, när hon presenterar invandrarfamiljens specifika problem till följd av deras kultur. Utifrån Violas uttalande kan man se hur minoritetskulturer kolliderar med majoritetssamhällets kulturer. Minoritetskulturen beskrivs ofta som traditionella och lägre stående i förhållande till det moderna (”avtraditionaliserade”) samhället. Samtidigt kan man tolka dessa spänningar från Violas perspektiv utifrån den komplexa innebörden av kulturella identiteter i samtida mångetniska och mångkulturella samhällen varav kulturell-etnisk identitet också kan spegla inflytande från flera olika kulturella tillhörigheter. Dessa etniska identiteter kan också betecknas som ”hybrida identiteter”, vilka utvecklas i form av ”kulturell hybridisering” (jfr Hall 2002a). I infallsvinkeln om social kontroll talar Viola också om ”kulturell hybridisering”. Viola menar att social kontroll också kan förstås i bakgrund mot gemenskap och att man håller ihop, men det blir till priset av social kontroll inom familjen. Här kan man lägga märke till hur etnisk identitet kolliderar med majoritetssamhällets kulturer och samtidigt påverkas det av deras kulturella identitet till följd av flera olika kulturella tillhörigheter.

Amanda talar även om svårigheten när hon arbetar med invandrarklienter i samband med den rutiniserade myndighetsutövningen och om svårigheten hur man balanserar mellan två olika kulturer. Hon förklarar den på följande sätt:

/.../ I praktiken är det ibland svårt att tänka på att etnicitet också har med etik att göra. Visst. Jag har en del kulturkompetens. Men det är också en svår balansgång. Jag är själv mellan två kulturer. Jag tänker mycket på det här och ibland är det svårt att få dessa att hålla samman eller skilja dem åt även om man kör parallellt. Det är något man ständigt får arbeta med och tänka på. Hur ska jag hantera detta utan att ta det personligt och utan att man nedvärderar någon annan /.../ hur man möter personer värdigt. (Amanda)

I ovanstående citat lyfter Amanda fram ett intressant resonemang om hur man balanserar två olika kulturer, dessa kan tolkas utifrån ett svenskt kultursamhälle och en annan utomstående.

Utifrån Amandas bakgrund kan man säga att det kulturperspektivet blir ett dilemma, ifall hon bara skulle fokusera på invandrarklienters kulturer i samband med myndighetsutövning. Men samtidigt kan hon inte ignorera de externa seder och bruk hon bemöter, då hon utreder invandrarklienters problem eftersom dessa också kan relateras till deras traditioner. Detta skapar flera problem i det mångkulturella Sverige i dag. Man kan säga att detta har destruktiva konsekvenser för en del invandrare när det gäller problemlösning i socialt arbete. Amanda lyfter fram dessa svårigheter som kan uppstå i samband med två olika kulturtillhörigheter, då hon jobbar med minoritetsgrupper i praktiken i förhållande till myndighetsutövning fast hon lyfter samtidigt fram vikten av kulturkompetens i yrkesutövningen i förhållande till etnicitet.

6.1.2 Hur beskriver invandrarsocialarbetare majoritetssamhällets syn på minoritetskulturer?

Några av mina intervjupersoner ifrågasätter majoritetssamhällets syn på minoritetskulturer. Det är intressant att presentera intervjupersonernas synpunkter och hur de ifrågasätter det normativa samhällssystemet, eftersom detta är en viktig fråga när man diskuterar hinder för invandrades integration till majoritetssamhället. Denna fråga gällande hinder för invandrades integration är också intressant att utveckla här, eftersom en sådan fråga därtill kan lyfta fram en möjlig avsaknad av kulturkompetens i socialarbetares interaktion med minoritetskulturer.

Etnisk stereotypifiering

Det finns många olika slags stereotypifiering av minoritetskulturen. Viola är mycket utförlig i sina svar kring dessa frågor och exemplifierar denna stereotypifiering bl.a. i nedanstående citat när hon talar om fördomar mot minoritetskulturer.

Ja, till exempel känner jag inte att jag har en annorlunda kultur och jag tycker inte den är olik. Men jag upplever att andra har förutfattade meningar /.../den som borde vara olik och den som borde vara lik. Genom att jag blivit betraktad på detta sätt känner jag mig utanför. Man börjar stereotypifiera på olika kulturer och man förväntar sig /.../ (Viola)

När Viola uttrycker sig i en mening som att ”man börjar stereotypifiera på olika kulturer och man förväntar sig ...”, talar hon om den stereotypifierande bedömningen om andra kulturer av majoritetssamhället. Det vill säga att majoritetssamhället tolkar kulturen utifrån en

förutfattad mening och att denna tolkning ofta relaterar till individernas etniska och nationella bakgrund.

Stereotypifiering om minoritetskultur är en social konstruktionsprocess eftersom kulturen konstrueras och produceras under specifika sociala omständigheter och man kan relatera stereotypifiering till dessa minoriteter som kulturellt konstrueras som "främmande" eller "avvikande". Sådant resonemang kan kopplas till diskussionen om "kulturell hegemoni", dvs. hur representanter från majoritetssamhället får möjligheter att konstruera och tolka minoritetskulturer (jfr Hall 2002a). Här kan man också uppmärksamma en intressant faktor eftersom synen på kulturen är relaterad till maktförhållande mellan olika etniska kulturella grupper genom en social konstruktionsprocess och därmed blir andra kulturer stereotypiserade.

Enligt Nordberg (2008) innebär en statisk förståelse av kultur en uppfattning som vilar på en fast uppsättning av normer som framställs som oföränderliga och därmed kan föras vidare till nya generationer. Det är problematiskt om sådana föreställningar genomsyrar kulturförståelse i det sociala arbetets praktik. Då finns en risk att det förstärker ett "vi och dom- tänkande" och att sociala problem ges kulturella förklaringar vilket baseras på kulturessentialism.

Viola tror att socialsekreterare allt snabbare förklarar invandrarklienters problem med kulturen:

Jag tror att vi allt snabbare skriver problem till kulturen. Jag upplever det så. Ibland kan det vara negativt och ibland kan vi ignorera vanliga problem. Kanske blundar vi för de verkliga problemen. /.../ Ibland försöker vi inte utreda problemen utan vi säger det måste säkert vara kulturen. Sen låter man det bero /.../ (Viola)

Ur Violas utsagor kan man resonera att etniska minoriteter betraktas som kulturbärare och representerar för olika kulturella grupperingar. Det vill säga att minoriteters kulturer ses som koherenta system av handlingsmönster. Detta leder till ett "vi och dom- tänkande" och därmed blundar man för minoriteters verkliga problem. Viola säger att socialsekreterare allt oftare tillskriver problem till kulturen. Violas uttalande är kopplat till en annan form av stereotypifiering. Det vill säga att det är stereotypifiering i den konkreta sociala arbetspraktiken. En annan form av stereotypifiering är även utestängning av minoritetsgrupper som bär "annorlunda" kulturer (Hall 2002a:258). I detta sammanhang

säger Viola också att ”vi inte försöker utreda problemen utan vi säger det måste säkert vara kulturen.”

Etnocentrism/ En assimilatorisk karaktär av kulturförståelse

Nadja säger om kulturkonflikter till följd av missförstånd av andra kulturer i den konkreta sociala arbetspraktiken:

Vi lever i ett mångkulturellt samhälle. Men de sätter värderingar på andra kulturer. Det som är godkänt, accepterat och att lyssna på är svensk kultur i verksamheten. Ibland uppstår konflikt om det /.../ Kulturkonflikter uppstår därför att det finns missförstånd mellan olika kulturer. (Nadja)

Nadja uttrycker sig i en mening som att ”det som är godkänt, accepterat och att lyssna på är svensk kultur i verksamheten.” Sådant synsätt som Nadja beskriver baseras på en assimilatorisk karaktär av kulturförståelse eftersom andra kulturer måste följa svensk kultur. Sådant assimilatorisk kulturförståelse förklaras av en föreställning bakom kategorier ”vi i Sverige/Norden/Europa/västerlandet” och ”de Andra”, där ”vi” förknippas med det moderna medan ”de Andra” förknippas med det traditionella eller primitiva (jfr Kamali 2002). Sådana polariserande tankesätt förknippas också med en etnocentrisk tolkning av etniska minoriteters situation i majoritetssamhället.

Dessutom kan kulturkonflikter tolkas utifrån hur minoritetsgrupper behandlas i organisationens och institutionens praktik. Konflikter mellan minoritets- och majoritetsgrupper förklaras utifrån en minoritetssituation som inte har så mycket handlingsutrymme i majoritetssamhälle, då dessa konflikter uppkommer i samband med hanterandet av minoriteter i organisationens och institutionens praktik. Minoritetsintressen kan beaktas antingen utifrån egna intressen eller utifrån majoritetsintresse. I det senare fallet hamnar minoritetsgrupper i en komplicerad underordnad situation i multietniska och multikulturella samhällen (se Guibernau & Rex 2001:8-9). Detta resonemang framstår som intressant när man reflekterar över intervjupersonens berättelser kring hur konflikter kan uppkomma och utvecklas genom majoritetssamhällets organisationers hanterande av minoriteter.

Nedan sammanfattar jag det som jag kom fram till angående kulturkompetens utifrån analysen av mina intervjupersoners uppfattningar och erfarenheter. När det gäller frågan om kulturkompetens, betonade intervjupersonerna särskilt behovet av kulturkompetens för att ha

någon klar bild om invandrarklienternas komplexa problem som relaterar till deras kultur. Intervjupersonerna uttalade också att kulturkompetens är en viktig fråga i integrationssammanhang för minoritetsgrupper i det svenska samhället och är en viktig kunskap för att introducera invandrarklienter till det svenska samhället.

En intervjuperson talade om majoritetssamhällets syn på invandrarkultur, och i förhållande till majoritetsgrupper i en offentlig sektor upplevde intervjupersonen marginalisering till följd av hennes kulturella bakgrund. Sådana uttalande ger oss en uppfattning hur grupper skapas genom en förklaringsmodell baserad på föreställningar om ”vi” och ”dem”.

En intervjuperson talade om olika slags stereotypifiering av invandrares kulturer, när det gäller frågan om majoritetssamhällets värderingar på invandrares kulturer. Problemet med detta synsätt i samband med socialt arbete är att socialarbetare inte tar hänsyn till invandrares olika kulturella normer och värderingar i det sociala arbetets praktik. Så risken är att socialarbetare inte kan ges en god särskild praktik i arbetet med invandrare. En intervjuperson talade om kulturkonflikter och intervjupersonen talade att kulturkonflikter beror på en följd av missförstånd av invandrares kulturer. Intervjupersonen talade dessutom att det som är godkänt, accepterat och att lyssna på är svensk kultur i verksamheten. Sådant synsätt som intervjupersonen beskriver baseras på en assimilatorisk karaktär av kulturförståelse. Detta synsätt sammankopplar till en föreställning bakom kategorier ”vi i Norden” och ”de Andra”, där ”vi” förknippas med det moderna medan ”de Andra” förknippas med det traditionella eller primitiva. Här kan man uppmärksamma vilket allvarigt problem som uppstår när detta synsätt förknippas med socialt arbete. Det är lätt för socialarbetare att blunda för invandrares specifika problem eftersom socialarbetare bara arbetar med en modell baserat på en monokulturell linje som siktar på arbetet för att invandrarklienterna ska förenas i majoritetssamhället. Detta är en assimilatorisk kraft inom socialt arbete. Det vill säga att bakom resonemanget om monokultur döljer sig en assimilatorisk intention och det är ett slag av kulturell assimilation som tolkar invandrares kulturer utifrån majoritetssamhällets normer och värderingar. Utifrån detta synsätt är det svårt för socialarbetare att lösa invandrares komplexa och specifika problem. Därmed är det svårt för socialarbetare att stödja invandrarklienterna i integrationen i det svenska samhället. När jag nu skall diskutera möjligheter i praktikerna kulturkompetens och etniskt sensitivt socialt arbete kan det vara bra att bära med sig den bild som jag ovan presenterade baserade på analyserna av intervjuerna med min invandrarsocialarbetare.

6.2 Etniskt sensitivt socialt arbete

6.2.1 Betydelse av socialarbetares bakgrund: Är det specialkunskap eller dubbla roller?

Forskare som Lewis (2000) och Kamali (2002) talar om betydelsen av socialarbetares bakgrund när de arbetar med invandrarklienter. Men samtidigt frågar de sig vilken betydelse den har i socialarbetares yrkesutövning. I detta sammanhang säger en intervjuperson att man inte kan definiera människans problem utifrån deras ursprung:

Det betyder att man inte kan definiera människan utifrån ursprung. Då begränsar man, om man ser människan som en representant av nation. Det är viktigt att man skrapar bort människans ursprung och status, när det gäller frågan om vad människans problem innebär. Men om det finns någonting att göra med kultur, tar man hänsyn till det och då underlättar man. Om det inte behövs, ska man inte ägna sig bara människans nation eller kultur. (Elisabet)

Här ser Elisabet en social konstruktion om man definierar människan utifrån sitt ursprung och sin kultur. Elisabet menar att om man definierar människan utifrån sitt ursprung, betraktas människan som något ursprungligt och därmed skapas kulturella och etniska drag hos den. Elisabet tycker att sådana kulturella och etniska drag bör undvikas eftersom de används som gräns- och identitetsmarkörer i den konkreta sociala arbetspraktiken. Elisabet exemplifierar denna gränsdragning i den konkreta sociala arbetspraktiken i nedanstående citat:

Jag försöker glömma varifrån mina klienter kommer, om det inte är av betydelse för utredningen. Jag tycker inte om frågorna som mina kollegor ställer t.ex. "varifrån kommer han?" /.../ De överraskas om de inte får svar om klientens nation. Då kan de inte gå framåt i utredningen och då börjar de bli oroliga. Då fick jag en känsla av /.../ det är någonting /.../ vad ska man säga /.../ Jag tycker inte om /.../ i onödan tittar de på klienternas ursprung för utredningen. Jag fattar bara beslut om ekonomiskt bistånd och det har inte att göra med deras ursprung och kultur. Det är inte av betydelse för något. (Elisabet)

Detta är ett exempel av den sociala konstruktionen av "de Andra" eftersom etniska gränsdragningar produceras under specifika omständigheter, t.ex. när en svensk socialsekreterare fattar beslut om ekonomiskt bistånd för invandrarklienter. Socialsekreterare skapar och tolkar klienternas kulturella och etniska identifikationer i förhållande till de specifika sammanhang de ingår i. De etniska och kulturella drag som får betydelse för etniciteten är sådana som skiljer olika grupper från varandra genom att socialsekreterare själva använder dragen som tecken på skillnader. Dessa gränser används som markörer för att

bekräfta socialsekreterares egna positioner och för att utesluta, underordna eller på annat sätt ”hantera” invandrarklienter. Däremot tycker Elisabet att klienternas etniska och kulturella bakgrund inte är av betydelse för någon när hon fattar beslut om ekonomiskt bistånd för invandrarklienterna.

Elisabet talar även om dubbla roller i socialt arbete till följd av sin utländska bakgrund:

Jag har utländsk bakgrund/.../ Jag kan se verkligheten från en annan synvinkel. Jag har förståelse för hur mina klienter känner sig och hur mycket de kräver av en tjänsteman från socialmyndigheten. /.../ Men, eftersom jag är en myndighetsperson, fungerar inte det förhållningssättet. Men när det gäller utländsk bakgrund, finns det någonting /.../eftersom jag har en annorlunda bakgrund. Men, du vet, jag kan klappa dem på axeln, men klienten själv måste avgöra /.../ klienten måste förstå vad myndigheten förväntar sig av honom. Vissa behöver mer förståelse och behandlar mig liksom en avlastning eftersom det inte finns socialt nätverk eller sociala system i deras hemländer, där släktingar och familjemedlemmar tar hand om dem. /.../ jag har utländsk bakgrund så de ser mig som en familjemedlem och har ingen distans eftersom de identifierar mig som familjemedlem. (Elisabet)

Elisabet säger att ”de ser mig som en familjemedlem och har ingen distans eftersom de identifierar mig som familjemedlem.” Elisabets uttalande handlar om ”etnisk matchning” (Lewis 2000:180) mellan socialarbetare med invandrarbakgrund och invandrarklienter, eftersom Elisabets uttalande baseras på sociala och kulturella förhållande som är kontextbunden till majoritetssamhället. Samtidigt utifrån hennes uttalande kan man lägga märke till att invandrarklienten identifierar henne som en familjemedlem. I detta sammanhang är att anställda invandarsocialarbetare resurser i en offentlig sektor och därmed blir invandarsocialarbetares specifika erfarenheter och kunskaper en ontologisk och epistemologisk status i relation till en grupp människor som minoriteter i en offentlig sektor.

Men Elisabet säger däremot att jag är en myndighetsperson och klienten måste förstå vad myndigheten förväntar sig av honom. Här kan man lägga märke till en intressant faktor när det gäller Elisabets uttryckssätt såsom ”jag är en myndighetsperson”. Elisabets uttryckssätt syftar till ”an hegemonic position” i relation till invandrarklienten, men det blir ”an ambiguously (non-) hegemonic position” i relation till socialmyndigheten (Ibid:182). På så sätt säger Elisabet att ”klienten måste förstå vad myndigheten förväntar sig av honom.” Här kan man lägga märke till invandarsocialarbetares dubbla roller i förhållande till myndigheten och invandrarklienten.

I enlighet med Elisabets uttalande om dubbla roller i socialt arbete säger Amanda också så här:

Jag var extra nervös första gången när jag skulle träffa klienten som kommer från före detta Jugoslavien. Jag kanske gjorde det större /.../ jag är mer medveten om /.../ jag blev kanske för medveten om /.../ I stället lade jag fokus på att svara på ekonomiskt bistånd inför mötet. Sen släppte det. Det gick bra ändå. Jag kommer ihåg att känslorna var nervösa /.../ jag var så nervös. Kanske är det lättare /.../ kanske kan de göra sig förstådda själva utan tolk /.../ då behöver de inte jaga anhöriga som ska hjälpa dem. Det kan bli jobbigt att hjälpa, om det är sin kompis eller sin son. De som behöver komma till socialen, kanske blir det en dubbelt kränkande upplevelse. (Amanda)

Detta är ett exempel på en typ av etnisk medvetenhet hos socialarbetaren. Ur Amandas utsagor kan man se etnisk medvetenhet hos socialarbetaren i samband med arbetet med invandrarklienter. Man kan också se att socialarbeters etniska medvetenhet kan ha en stor betydelse när socialarbetaren kommunicerar med invandrarklienten och får en bild av klientens vardagsliv i samband med bedömningen av insatser för klienten. Lewis (2000:183) pekar också på vikten av etnisk medvetenhet när det gäller socialarbetarnas roll i arbetet med invandrarklienter. Men samtidigt pekar Lewis på en paradox när den här etniska medvetenheten blir markörer om minoriteters sociala identifikationer och differentieringar. Sådant Lewis resonemang är relaterad till när Amanda uttrycker sig i ovanstående citat, t.ex. ”det kan bli jobbigt att hjälpa, om det är sin kompis eller sin son. De som behöver komma till socialen, kanske blir det en dubbelt kränkande upplevelse.”

Amanda säger också att den här etniska medvetenheten fungerar både positivt och negativt i den konkreta arbetspraktiken i nedanstående citat:

Jag tycker att det är både positivt och negativt. Ibland är det kanske bra att inte veta för att göra en objektiv bedömning. Det blir kanske för subjektivt så nära sig själv. Det är vissa saker /.../ kanske skulle jag inte behöva veta för att göra en utredning. För att göra en ekonomisk biståndsbedömning behöver man inte veta alla personliga detaljer. Kanske för mycket information kan göra en bedömning svårare. (Amanda)

Ur Amandas utsagor kan man se etnisk medvetenhets dubbla funktioner i samband med bedömningen av insatser för minoritetsgrupper. Å ena sidan spelar etnicitet och etnisk tillhörighet en viktig roll för såväl uppkomsten av olika livsproblem som för att få perspektiv

att lösa problem. Men å andra sidan om man tolkar minoritetsgruppens livsproblem i termer av deras kultur och deras etniska tillhörighet, står problemen kvar och därmed utvecklas specifika kulturdrag inom socialt arbete (jfr Skytte & Montesino 2006). Sådant dilemma lägger Amanda märke till också när hon säger, t.ex. ”det är vissa saker... kanske skulle jag inte behöva veta för att göra en utredning.”

6.2.2 Finns arbetsmodell och specifika insatser som respekterar invandrarklienters kultur?

Olivia talar om avsaknaden av etnisk sensitivitet i det sociala arbetets praktik när det gäller specifika insatser för minoritetsgrupper:

/.../ Att man aktiverar på ett annat sätt /.../ vi snackar fortfarande ungdomar och tonåringar. De har helt andra tankar om att integreras i samhället. De vill stanna i Sverige och de vill gå i skolan för att lära sig svenska. På detta sätt känner de sig välkomna. Men jag tror det är någonting /.../ dessa frågor kanske kommer efteråt i verksamheten. Jag tycker att man bör fokusera på dessa frågor redan den första månaden i det nya landet. Många mår inte bra för de kan inte börja aktiveras på ett annat sätt. Om de inte sover, inte äter, kan de inte heller integreras i Sverige. (Olivia)

Olivia understryker etnisk sensitivitet inom socialt arbete när hon talar om aktivering av invandrarungdomar på ett annat sätt. Frågan om etnisk sensitivitet inom socialt arbete beror på hur man förstår etnicitet och dess kultur i samband med multietniska och multikulturella samhällen. Frågan om etnisk sensitivitet inom socialt arbete beror också på hur man förstår kulturella gränser eftersom det är en paradox i samband med multietniska och multikulturella samhällen. Kulturella gränser skapas och naturaliseras med syftet att minoritetsgrupper assimileras till majoritetssamhället. Man kan kritisera sådant syfte eftersom bortom multikulturalismens utopiska retorik finns en fundamental premiss om olikheter, t.ex. kulturell olikhet mellan minoritets- och majoritetsgrupper. Därför grundas kulturella gränser utifrån kulturell olikhet som majoritetssamhället skapar och konstrukturerar etnicitet i samband med det multietniska och multikulturella samhällen (jfr Lewis 2000:121). Detta synsätt påverkar också intervjupersonen när hon uttrycker sig i ovanstående citat, t.ex. ”de har helt andra tankar om att integreras i samhället /.../Men jag tror det är någonting /.../ dessa frågor kanske kommer efteråt i verksamheten.”

Olivia understryker också etnisk sensitivitet inom socialt arbete i samband med social rättvisa för minoriteter. Frågan om social rättvisa för minoriteter beror på hur man

uppmärksammar frågor om diskriminering och rasism i majoritetssamhället. Om avsaknaden av etnisk sensitivitet i den sociala arbetspraktiken som Olivia beskriver ovan, kan man tolka den utifrån en konstruktion av "de Andra". I samband med konstruktionen uppstår en ojämlikhet mellan kategorier som "medborgare/utlänning" och "svart/vit", när sådana kategorier används som markörer i den sociala arbetspraktiken (Tilly 2000). Därmed kan man se till att utestängning av minoritetsgrupper har även sin grund i den sociala konstruktionen av "de Andra". På så sätt säger Olivia också i ovanstående citat, t.ex. "många mår inte bra för de kan inte börja aktiveras på ett annat sätt. Om de inte sover, inte äter, kan de inte heller integreras i Sverige."

Elisabet säger i nedanstående citat att det inte finns någon särskild metod för invandrarklienter inom socialt arbete:

Det finns olika projekt för invandrarklienter, men det finns inte någon särskild metod för invandrarklienter. Det finns inte heller tillgång till forskning på detta område. Det finns inte forskning /.../ de bryr sig inte om /.../ Kanske finns forskning, men det handlar om nästan 90 % fiendligheten om invandrare. Om de skriker sådana fördomar, t.ex. invandrabarn är sådana typiska barn /.../ vad ska man säga /.../ (Elisabet)

Ur Elisabets utsagor kan man se en rad paradoxer i samband med den moderna multikulturalismen. En av paradoxerna är social ojämlikhet, eftersom den moderna multikulturalismen betecknas som en strukturell pluralism i samband med mångetniska och mångkulturella samhällen. Men strukturell pluralism har sin grund, t.ex. bakomliggande föreställningar av etniskt- kulturella kategorier, dvs. de kulturella olikheterna mellan majoritets- och minoritetsgrupper (jfr Ålund 2000: 44-45). Därför förklaras social ojämlikhet mellan majoritets- och minoritetsgrupper i det sociala arbetets praktik av kulturella olikheter. Elisabet bekräftar också den här sociala ojämlikheten, när hon uttrycker sig att "det inte finns någon särskild metod för invandrarklienter." Elisabet bekräftar även den här etniskt- kulturella kategorin, när hon talar om fördomar mot invandrabarn.

I enlighet med Elisabets resonemang om den etniskt- kulturella kategorin uttrycker sig Sabina så här:

Alla är individuella /.../ väldigt individuella. Det finns klienter som har problem utan att man kan koppla problemen till deras kultur. Det finns människor som har väldiga psykologiska

problem eller beteendestörningar eller missbruksproblem. Då får man inte säga att det har att göra med hans/ hennes kultur. Alla människor har gemensamma problem. Oavsett kultur kan de ha psykiska problem och oavsett kultur känner man sorg och oavsett kultur ligger kanske ett annat problem bakom. Då får man inte säga att det är hans kultur, utan man måste säga OK, något problem finns. Då måste man remittera klienten vidare för att få annan hjälp, t.ex. psykologisk eller medicinsk hjälp. Man måste kunna se skillnaden. (Sabina)

Utifrån Sabinas uttalande kan man se till en statisk syn på etnicitet när det gäller etnisk kultur. Sådan statisk syn på etnisk kultur är också en av paradoxerna som relaterar till kulturpluralism. En anledning av en av paradoxerna är att kulturpluralism ses som kulturell mångfald, men den framstår växelvis som resurs och som problem. Det vill säga att kulturer samspelar, men i en hierarkisk ordning. Här möter man bortom kulturpluralismens utopiska retorik en endimensionell, socialt begränsad valfrihet och därmed utesluts vissa etniska grupper. Då uppkommer ojämlikhet i samband med handlingen av minoriteter i organisationens och institutionens praktik när man bedömer en grupp människors problem utifrån deras kultur (jfr Ålund 2000:46).

Exempelvis när det gäller socialt arbete med minoritetsgrupper, i olika sammanhang tänker socialarbetare ofta på invandrarklienters situation i kulturella termer. Man kan här argumentera i parallell med resonemang om kulturpluralism och man kan påpeka en paradox i samband med kulturpluralism eftersom kulturpluralismen inkluderar en hierarkisk underordning av minoritetskultur. Det vill säga att etnisk kultur förklaras av en hierarkisk underordning som konstrukturerar etnisk kultur som en endimensionell, statisk och oföränderlig kultur. Utifrån sådan förklaring om etnisk kultur får minoritetsgrupper lägre position i förhållande till majoriteter i samhället (jfr Lewis 2000:123). Detta synsätt påverkar också intervjupersonen. Därför säger Sabina i stället att det finns klienter som har problem utan att man kan koppla problemen till deras kultur och det finns klienter som har psykologiska problem eller beteendestörningar.

Louise säger också att det inte finns någon speciell arbetsmodell för invandrarklienter:

Vi har ingen speciell arbetsmodell för invandrarklienter. Vi jobbar utifrån socialtjänstlagen. I socialtjänstlagen finns det inte ett speciellt utrymme för invandrarklienter, när det gäller arbetsmodell eller specifika insatser för dem. (Louise)

I samband med Louises uttalande kan man fråga sig varför myndigheterna har bortsett från olika etniska gruppers behov. Detta beror på ett etnocentriskt synsätt inom socialt arbete. Ett

etnocentriskt perspektiv innebär att sociala myndigheter inte värdesätter den unika erfarenhet som olika etniska grupper har, utan snarare ser deras kulturella bakgrund som huvudorsaken till många av deras problem (jfr Gutiérrez 1999). För att undvika sådant synsätt inom socialt arbete bör man i stället fokusera på hur existerande maktstrukturer och regelsystem kan förändras för att bättre svara mot etniska gruppers behov.

I samband med etniska gruppernas behov säger Louise dessutom:

Det är mycket möjligt att det behövs en särskild metod. Vi har många klienter som har invandrabakgrund och de har fått försörjningsstöd länge. Men det händer inte något. Vi försöker hjälpa dem att praktisera än där, än här, men det händer ingenting. Ledningen i kommunen bryr sig inte om det. Vi som jobbar med det har pratat om det, men det händer inte något som förändring. Jag tycker att det behövs en särskild plan för invandrarklienter på grund av att de behöver mycket hjälp och stöd för att komma ut i samhället. Därför måste man hjälpa dem med något, t.ex. att arbetsgivare tar emot invandrarklienter på arbetsplatser för att lära sig och kanske efter praktiken kan de få jobb. Något liknande behövs för invandrarklienter. (Louise)

Ur Louises utsagor kan man säga att det krävs ett etnosensitivt perspektiv inom socialt arbetet. Ett etnosensitivt perspektiv innebär att sociala stödprogram utformas efter de etniska minoriteternas egna behov (jfr Gutiérrez 1999). Louise uttrycker sig också i ovanstående citat att ”det behövs en särskild plan för invandrarklienter på grund av att de behöver mycket hjälp och stöd för att komma ut i samhället.” Det vill säga att man borde skapa olika typer av specialiserade metoder inom socialt arbete för att anpassa till minoritetsgruppens erfarenheter. Man kan hävda i samband med etnisk sensitivitet att socialarbetare i första hand arbetar med förändring hos den enskilde individen. Om socialarbetare verkligen vill förändra situationen för minoritetsgruppen, så måste socialarbetare fundera i andra tankebanor: på vilket sätt kan socialarbetare bidra till social rättvisa? (Ibid.).

Sabina exemplifierar etnisk sensitivitet i den konkreta sociala arbetspraktiken i nedanstående citat:

Min arbetsmodell /.../jag tycker att jag inte behöver ändra folk utan att man behöver anpassa sig. Vi måste mötas på vägen och börja tänka på hur vi ska starta. De kan ha sin kultur utan att jag ändrar på dem. Då kommer de att möta upp. Det är systemet. Det är inte viktigt för kulturen men vi anpassar oss för att möta den. Jag sitter och tänker om hur jag ska fixa den utan att försöka tvinga dem att göra som jag vill. Man anpassar sig då de kan bevara

sin kultur, men då man måste kunna modifiera och man måste alltid kunna ge och ta. Man kan inte kräva /.../ utan man måste motivera dem att försöka öppna sig lite till. Jag går på med detta. Och så handlar man. Lösningen är så bra. Så de tappar inte ansiktet. Det menar att man inte tappar heder /.../ sin hederkänsla. Det blir bra för båda parterna. Det är viktigt för mig i alla fall. (Sabina)

Sabina försöker se den etniska verkligheten som är präglad av minoriteters erfarenheter och kulturella värderingar. Sabina försöker också förstå hur den etniska verkligheten påverkar den enskilda klientens vardag. Sådan intervjupersons värderingar och kunskap om etnicitet är viktiga faktorer när det handlar om etnisk sensitivitet inom socialt arbete. Man kan peka på att i det sociala arbetets praktik måste beakta den etniska verkligheten. Sådant synsätt bidrar i sin tur till utgångspunkten för utformningen av modellen för etniskt sensitivt socialt arbete (jfr Devore 1999).

I samband med utformningen av modellen för etniskt sensitivt socialt arbete uttrycker sig Viola så här:

Jag träffade en klient som har posttraumatiskt stressyndrom. Han bodde i härbärge. Han verkar inte diagnostiseras /.../ Jag har min utbildning och jag misstänker att han har uppvisat dessa tecken. Han borde gå till läkare och kolla upp det här. Det kan ju röra sig om mycket. Han litar inte på någon, han vill sova själv och han kan inte tala om att han behöver skilsmässa. Han kan inte sova inför andra människor. Han blir för nervös /.../ Han tror att det ska hända någonting med honom. Han måste vara ensam. Han kan inte klara av att bo i härbärgen. Han verkar vara väldigt illa utsatt. Då tänker jag att Individ och familjeenheten ger honom en bostad. I så fall begär man det. Om man begär bostad, krävs det läkarintyg och det räcker inte bara att prata med någon. Men han kan inte så mycket svenska, hur ska han klara det. Kanske händer något, när man har läkares bedömning. Det är svårt /.../ han råkar illa ut och samtidigt pratar han dålig svenska. Han klarar inte denna situation. Det kan vara svårt /.../ (Viola)

Devore (1999) pekar på att det finns ett antal nya perspektiv som det sociala arbetets praktik måste beakta och som kännetecknas av den etniska verkligheten och olika förståelsenivåer. Med den etniska verkligheten menas att den sociala professionen försöker bli mer heltäckande genom att introducera en problemlösande aktivitet och ett övergripande strukturellt plan som måste ta hänsyn till problem hos den enskilde klienten. Förståelsenivåer innebär att när kunskap, värderingar och färdigheter hos den sociala professionen absorberas av varandra, så skapas s.k. förståelsenivåer. Förståelsenivåer består av olika dimensioner.

En av de dimensionerna är grundläggande förståelse om mänskligt beteende. Denna dimension kan man se när Viola talar om posttraumatiskt stressyndrom hos en klient. En annan dimension är förståelse för hur den etniska verkligheten påverkar den enskilda klientens vardag. Denna dimension kan man lägga märke till när Viola säger att ”han inte kan klara av att bo i härbärgets och han verkar vara väldigt illa utsatt.” Tredje dimension är insikt hos socialarbetaren om dennes egen etnicitet och hur den kan påverka det professionella arbetet. I samband med tredje dimension uttrycker sig Viola, t.ex. ”han kan inte så mycket svenska och hur han ska klara det.” Den fjärde dimension är kunskap om hur ett ärende initieras till socialarbetaren och hur planerade insatser påverkar klienten.

Devore betonar att den tredje dimensionen är den viktigaste punkten för socialarbetare i samband med utformningen av modellen för etniskt sensitivt socialt arbete. Eftersom socialarbetare kan bli mer medvetna om områden när det gäller etnisk identitet, kunskap om andra och tvärkulturell kunskap och färdigheter.

Jag avslutar detta avsnitt med att kortfattat sammanfatta det som jag kom fram till angående etniskt sensitivt socialt arbete utifrån analysen av mina intervjupersoners uppfattningar och erfarenheter. Några av mina intervjupersoner talade om vikten av etnisk medvetenhet när det gäller socialarbetarnas roll i arbetet med invandrarklienter. Men samtidigt pekade de på en paradox när den här etniska medvetenheten blir markörer om minoritetens sociala identifikationer och differentieringar. Här kan man uppmärksamma riskfaktorer när invandrarklienter enbart träffar socialarbetare med invandrarbakgrund, eftersom det blir en förstärkning av stereotyper eller markörer om etniska grupper till följd av ”etnisk matchning”. En annan riskfaktor är att det blir överbetoning av invandrarsocialarbetares etniska bakgrund än deras professionalism till följd av ”etnisk matchning” i arbetet med invandrarklienter.

En intervjuperson uttalade sig om de svårigheter när hon jobbar med invandrarklienter i praktiken i förhållande till myndighetsutövning. Hon klagade på vissa rutiner som styr arbetet och som hindrar henne från att utföra ett etniskt sensitivt arbete med invandrarklienter. Även om det etniskt sensitiva arbetets syfte är att avhjälpa invandrarklienternas specifika problem, är det svårt för henne att driva sådant arbete eftersom arbetet måste tillämpas på den rutiniserade myndighetsutövningen. Detta skapar fler problem i det mångkulturella Sverige när socialarbetare jobbar med invandrarklienter eftersom det inte finns någon annan alternativ modell än svensk modell.

7. AVSLUTANDE DISKUSSION

Syftet med denna uppsats var att undersöka de komplexa begreppen integration och kulturkompetens i samband med socialt arbete genom intervjuer med socialarbetare med invandrabakgrund. Studien är avgränsad till invandrarsocialarbetares berättelser om socialt arbete i Sverige. Det är alltså inte en allmän studie om socialt arbete i Sverige. Min problemformulering har centrerat kring etnicitet i relation till ”problem” i dagens samhälle i samband med integration, kultur och socialt arbete. När det gäller frågan om etnicitet har jag diskuterat i vilken grad och varför etnicitet präglas av ojämlika samspel mellan det dominerande majoritetssamhället och migranter. När det gäller frågan om invandrades integration, har min fokus varit om hur integration fungerar i praktiken. Jag har även haft en frågeställning kring kultur som ett kontrasterande särdrag, t.ex. om och hur kulturella gränsdragningar skapas mellan migranter och majoritetssamhället. Slutligen har jag varit intresserad av varför och på vilket sätt etnicitet och kultur är viktiga faktorer i samband med problemlösning inom socialt arbete.

För att svara på mina frågeställningar har jag genomfört intervjuer med utlandsfödda socialarbetare. Jag har analyserat dem tillsammans med forskning kring etnicitet och kultur med fokus på att relatera (vad som uppfattas som) de dominerande föreställningar kring dessa begrepp till processor av ”andrafiering” (”de Andra”). Jag har i intervjuer och litteratur sökt och analyserat vilka faktorer som är hindrande i samband med invandrades integration i det svenska samhället. Jag har därmed också studerat sociala konstruktionsprocesser kring hur olikheter och gränser skapas och reproduceras genom kultur och socialt arbete. Jag har också försökt fånga varför etnicitet och kultur blir till viktiga faktorer i samband med problemlösning inom socialt arbete utifrån ett etniskt sensitivt perspektiv. Jag har slutligen lyft fram forskning och de intervjuades reflektioner kring betydelsen av ett etniskt och kulturellt sensitivt socialt arbete i integrationssammanhang.

En utgångspunkt i såväl svensk som internationell forskning är vikten av att anställa invandrarsocialarbetare inom socialtjänsten ofta med ett syfte om att genomföra förändringar och förbättringar av det sociala arbetet med olika invandrargrupper. Att anställa invandrarsocialarbetare som skall fungera som en länk mellan den offentliga sektorn och olika invandrargrupper speglar en vidgad förståelse av socialt arbete, men satsningen når inte grupper av människor som är marginaliserade (Pérez 2009:130). Min undersökning visar att det inte finns någon modell eller metod för anpassad service till invandrarklienter i de verksamheter som jag har undersökt. Även om några av mina intervjupersoner betonar en

medvetenhet om att det behövs ett annorlunda och etniskt sensitivt socialt arbete, saknar de medel som kan driva sådant arbete. ”De institutionella och strukturella rutinerna främjar med andra ord inte ett klientanpassat arbetssätt ” (Kamali 2002:138). I detta sammanhang framstår det som viktigt att förändringar inom socialt arbete inte enbart sker genom individers arbete, eller ens på organisatorisk nivå, utan att det även sker på ett strukturellt plan, i synnerhet då socialt arbete verkar i samhällen stadda i förändring som i allt högre grad kännetecknas av både ökande polarisering och framväxten av ett mångkulturellt samhälle (jfr Dominelli 2008).

Enligt Kamali (2002:147) har den svenska socialpolitiken i allmänhet och socialtjänsten i synnerhet länge varit främmande för sociokulturella skillnader mellan klienterna även om det mångkulturella Sverige är ett faktum. Inte heller forskningen inom socialt arbete har varit speciellt intresserad av ”olikheterna” mellan socialtjänstens klienter. ”Man har ofta fokuserat på problemorienterat socialt arbete som har sina rötter i den amerikanska ”case-work”-traditionen” (Ibid.). ”Detta arbetssätt tenderar att individualisera klienternas sociala problem, reducera dem till avvikelser från det normala och negligera socioekonomiska och kulturaliserande orsaker till klienternas problem” (Ibid.). Studier som jag har refererat lyfter fram behovet av ett kulturellt sensitivt socialt arbete i Sverige med fokus på erkännandet av kulturella skillnader mellan klienterna utan att kulturalisera sociala problem och med fokus på klienternas specifika och ofta sammansatta problem. Med andra ord behövs ett etniskt sensitivt arbetssätt för att närma sig etniskt mångfald och etniska minoritetsgruppers problem. Fördelen med sådant arbetssätt är att socialarbetare kan interagera med individer och hushåll från etniska minoriteter på ett kompetent sätt genom att vara lyhörd för dessa individers situation. För att socialarbetarna ska kunna hantera frågan om kultur i socialt arbete framstår två aspekter som extra viktiga, nämligen sensitivitet och kompetens (Pérez 2009).

Detta kräver också en flexibel verksamhet samtidigt modell och metoder utvecklas som klarar av att hantera invandrarklienternas specifika behov. Genom en mer medveten och utvecklad kompetens undviker man den dubbla marginalisering som kan förekomma av att invandrarsocialarbetarna skall ha som huvuduppgift att arbeta med invandrarklienter, något som jag tidigare nämnt. Genom ett flexibelt socialt arbete enligt dessa tankar skulle man även kunna hantera det tryck som invandrarsocialarbetarna stundtals upplever att bedriva socialt arbete med invandrarklienter som en form av assimilationsarbete, baserad på majoritetssamhällets monokulturella linje (jfr Eliassi 2006:287). Slutligen genom att man har ett flexibelt socialt arbete löser man en viktig fråga såsom invandrarsocialarbetarnas roll eller deras position, dvs. de står mitt i mellan myndighetens krav och invandrarklientens krav. Även om de har kulturkompetens, framstår det som svårt för dem att utföra ett rättvist socialt

arbete tillsammans med invandrarklienterna eftersom deras arbete i hög grad påverkas av myndighetens krav mer eller mindre baserad på en monokulturell linje. Denna myndighetens tankesätt kommer, har jag tidigare argumenterat, från en föreställning om etnicitet som konstrueras genom synen på ”de Andra”.

Frågan om invandrares integration till majoritetssamhället och frågan om hur man sammankopplar denna fråga i det sociala arbetets praktik vill jag sammanfatta på följande sätt. Invandrarnas komplexa sociala problem i samband med invandring löses aldrig, om majoritetssamhället definierar invandrare utifrån föreställningar om etnicitet som konstrueras och legitimeras genom synen på ”de Andra” (Teshahoney 2001, jfr Mattsson 2001). Detta synsätt leder till gränsdragning mellan ”vi” och ”dem” och leder till föreställningar om stereotypiserade etnicitet och kultur.

Jag vill avsluta detta avsnitt genom att citera en intervjupersons utsaga:

Det är viktigt även i våra sammanhang. Hoppas vi ser lite grann hur man tänker här, det är mycket svensk modell överallt. Vi är faktiskt ett mångkulturellt samhälle... inte bara svenskar. Men vi tror faktiskt att det kommer, alltså speciellt nya yngre krafter utbildar sig som jag och du till exempel och kommer upp sig i samhället. Det kommer säkert att göra en förändring. Men jag tror säkert att vi kommer... yrkeskår kommer med den förändringen. Och vi lyfter fram frågorna som diskriminering, även frågorna om integration, tänker jag. (Amanda)

7.1 Några reflektioner för framtida studier.

Efter att ha diskuterat och sammanfattat studien och dess slutsatser vill jag kortfattat avsluta med några reflektioner som följer från min studie. Jag är intresserad av vad mina resultat i ett vidare sammanhang och tänker mig att de kan knytas till fördjupande och breddade forskningsfrågor.

På ett övergripande plan kan man ställa grundläggande frågor såsom vad social rättvisa innebär och denna fråga kan sammankopplas till vad socialt arbetes idé eller vad socialt arbetes etik innebär, i relation till kulturella konstruktioner av majoritets- och minoritetsbefolkning. Dessa frågor kan vidare knytas till specifika frågor, dvs. kan föreställningar om den västerländska kulturens överlägsenhet innebära ett tolkningsföreträde på vad som är rätt eller fel i en fråga om en minoritets kulturella normer eller värderingar? I vilket sammanhang eller på vilket sätt kan idén om den västerländska kulturens överlägsenhet överföras till bestämmande praktiker vad gäller bedömningen av andras kulturer. Här kan även en grundläggande princip, t.ex. majoritetssamhällets normalitetsprincip diskuteras

eftersom denna princip kan ifrågasättas när det gäller hur man definierar kulturell identitet (jfr Hellgren 2008:94).

En annan frågeställning rör vikten av kulturell identitet i samband med invandrares integration med majoritetssamhället. Frågan om invandrares integration (eller idén om ömsesidig integration) sammanhänger med frågan om hur vi diskuterar den kulturella identitetens problematik. Allt vi säger om kulturell identitet är ”kontextuellt”, dvs. vilken utgångspunkt man har när man talar om kulturell identitet (Hall 2002b). I detta sammanhang talar man om vilken identitetspolitik man har, när man ställer en fråga såsom hur man definierar kulturell identitet. En sådan viktig fråga, dvs. ”hur man definierar kulturell identitet” vill jag framledes fördjupa mig i, i samband med invandrares integration till svenska samhället.

Referenser

- Ahmadi, N. & Lönnback, E-B. (2005) "Teorier och begrepp". I: Ahmadi, N. & Lönnback, E-B. (red.) *Tvärkulturellt socialt arbete – Av socialarbetare för socialarbetare*. FoU-rapport 2005: 5. Stockholm: AWJ.
- Alinia, M. (2004) *Spaces of diasporas: Kurdish identities, experiences of otherness and politics of belonging*. Göteborg: Göteborg University.
- Alvesson, M. & Kärreman, D. (2004) "Den språkliga vändningen inom samhällsvetenskapen – Metodutmaningar och konsekvenser". I: Allwood, C. M. (red.) *Perspektiv på kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (1994) *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Ambjörnsson, F. (2004) *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront.
- Aspers, P. (2007) *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber.
- Aytar, O. (2007) *Mångfaldens organisering – Om integration, organisationer och interetniska relationer i Sverige*. Stockholm: Stockholm University.
- Barot, R. & Bradley, H. & Fenton, L. (1999) *Ethnicity, Gender and Social Change*. London: Macmillan.
- Borjas, G. J. (1990) "Assimilation and the Earnings of Immigrants". In *Friends or Strangers - The impact of Immigrants on the US Economy*. New York: Basic Books.
- Daneback, K. & Månsson, S. A. (2008) "Internetforskning". I: Meeuwisse, A., Swärd, H. & Eliasson-Lappalainen, R. (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- de los Reyes, P. & Kamali, M. (red.) (2005) *Bortom Vi och Dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes.
- de los Reyes, P. (2006) "Intersectionality, Discrimination and Power". In Artemjeff, P. & Henriksson, K. (eds.) *Mainstreaming Equality and Non-Discrimination in Theory and Practice – Experiences from the Join in Project*. Helsinki: Cosmoprint.
- Devore, W. (1999) "Etnisk sensitivitet och socialt arbete". I: Runquist, W. (red.) *Socialt arbete: Bortom etnicitetens gränser*. Artikelnummer: 1999-00-069. Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) vid Socialstyrelsen.
- Devore, W. & Schlesinger, E. G. (1999) *Ethnic- Sensitive Social Work Practice*. Boston: Allyn and Bacon.
- Dhooper, Surjit S. & Moore, Sharon E. (2001) *Social Work Practice with Culturally Diverse People*. Thousand Oaks: Sage.

Dominelli, L. (1998) "Multiculturalism, anti-racism and social work in Europe". In Williams, C., Soydan, H. & Johnson, M.R.D. (eds.) *Social Work and Minorities*. London and New York: Routledge.

Dominelli, L. (2008) *anti-racist social work*. New York: Palgrave Macmillan.

Eliassi, B. (2006) "Diskriminerande föreställningar inom socialtjänsten". I: Kamali, M. (red.) *Den segregerande integrationen – Social sammanhållning och dess hinder*. SOU 2006:73. Stockholm: Fritzes.

Eriksson, C. et al. (2002) "Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället: En introduktion till postkolonial teori". I: Eriksson, C., Eriksson Baaz & Thörn, H. (red.) *Globaliseringens kulturer – Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Falun: Nya Doxa.

Eriksson – Zetterquist, U. & Styhre, A. (2007) *Organisering och Intersektionalitet*. Malmö: Liber.

Fook, J. (1999) "Etnisk identitet under utveckling - En personlig betraktelse". I: Runquist, W. (red.) *Socialt arbete: Bortom etnicitetens gränser*. Artikelnummer: 1999-00-069. Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) vid Socialstyrelsen.

Fook, J. (2002) *Social Work – Critical Theory and Practice*. London: Sage.

Franzén, E. (2004) "Invandrare och socialbidragstagare – ett liv i ofärd". I: SOU 2004:21; *Egenförsörjning eller bidragsförsörjning? – Invandrarna, arbetsmarknaden och välfärdsstaten*. Stockholm: Fritzes.

Gilje, N. & Grimen, H. (1996) *Samhällsvetenskapliga förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

Graninger, G. (2000) "Förord". I: Olsson, E. (red.) *Etnicitetens gränser och mångfald*. Stockholm: Carlsson.

Guibernau, M. & Rex, J. (2001) "Introduction". In Guibernau, M. & Rex, J. (eds.) *the Ethnicity Reader – Nationalism, Multiculturalism and Migration*. Cambridge: Polity Press.

Gustafsson, B., Aguilar, R. & Zamanian-B., Max M. (1990) *Invandring och försörjning*. Göteborg: Daidalos

Gustafsson, B. & Österberg, T. (2004) "Ursprung och förtidspension". I: SOU 2004:21; *Egenförsörjning eller bidragsförsörjning? – Invandrarna, arbetsmarknaden och välfärdsstaten*. Stockholm: Fritzes.

Gutiérrez, L. M. (1999) "Etnisk medvetenhet för social rättvisa!". I: Runquist, W. (red.) *Socialt arbete: Bortom etnicitetens gränser*. Artikelnummer: 1999-00-069. Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) vid Socialstyrelsen.

Hall, S. (2002a) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practice*. London: Sage.

- Hall, S. (2002b) "Kulturell identitet och diaspora". I: Eriksson, C., Eriksson Baaz & Thörn, H. (red.) *Globaliseringens kulturer – Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Falun: Nya Doxa.
- Hellgren, Z. (2008) "Myten om det mångkulturella samhället". I: Darvishpour, M. & Westin, C. (red.) *Migration och Etnicitet – Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Jonsson, N. (2005) *Integration och socialt arbete i Danmark – En problematisering av integrationsbegreppet och dess diskurser i ett postkolonialt perspektiv*. Lund: Socialhögskolan.
- Kamali, M. (1999) *Varken familjen eller samhället – En studie av invandrarungdomars attityder till det svenska samhället*. Stockholm: Carlsson.
- Kamali, M. (2002) *Kulturkompetens i socialt arbete. Om socialarbetarens och klientens kulturella bakgrund*. Stockholm: Carlsson.
- Kamali, M. et al. (2006) *Integrations svarta bok – Agenda för jämlikhet och social sammanhållning*. SOU 2006:79. Stockholm: Fritzes.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Levin, C. (2008) "Att undersöka `det sociala` - några ingångar". I: Meeuwisse, A., Swärd, H. & Eliasson-Lappalainen, R. (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lewis, G. (2000) *'Race', Gender, Social Welfare – Encounters in a Postcolonial Society*. Cambridge: Polity Press.
- Lorentzen, M. (2008) *Multikulturella visioner – Hedersrelaterat våld och socialt arbete i medierna*. Rapportserie i socialt arbete. Nr 6, 2008. Växjö universitet.
- Magnusson Turner, L. (red.) (2008) "Invandring och segregation". I: Magnusson Turner, L. (red.) *Den delade staden*. Gävle: Boréa.
- Mattsson, K. (2001) *(O)likhetens geografier: marknaden, forskningen och de Andra*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Mattsson, T. (2010) *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups.
- May, T. (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Molina, I. (2005) "Rasifiering – Ett teoretiskt perspektiv i analysen av diskriminering i Sverige". I: de los Reyes, P. & Kamali, M. (red.) *Bortom Vi och Dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2005:11. Stockholm: Fritzes.

- Molina, I. (2006) "Mångkulturella förorter eller belägrade rum?". I: Kamali, M. (red.) *Den segregeringande integrationen – Social sammanhållning och dess hinder*. SOU 2006:73. Stockholm: Fritzes.
- Molina, I. (2008) "Den rasifierade staten". I: Magnusson Turner, L. (red.) *Den delade staden*. Gävle: Boréa.
- Mulinari, D. (2005) "Forskarens biografi och situerad kunskapsproduktion". I: Lundquist, Å., Davies, K. & Mulinari, D. (red.) *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber.
- Mulinari, P. (2007) *Maktens fantasier & servicearbets praktik – Arbetsvillkor inom hotell- och restaurangbranschen i Malmö*. Linköping: LiU.
- Mäkitalo, Å. & Säljö, R. (2004) "Kategorier i tänkande och samtal – att studera kognition och kommunikation i sociala praktiker". I: Allwood, C. M. (red.) *Perspektiv på kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordberg, C. (2008) *Socialt arbete och etnicitet – Tankar om erkännandet av medborgares olikhet*. Kompetenscenterdagarna i Vasa.
<http://www.google.com/search?hl=en&q=etniskt+medvetet+socialt+arbete&start=70&sa=N>
 (05-05-2009)
- Olsson, E. (2000) "Etniska gränser och transnationella gemenskap". I: Olsson, E. (red.) *Etnicitetens gränser och mångfald*. Stockholm: Carlsson.
- Payne, M. (2002) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Payne, M. (2006) *What is Professional Social Work?* Birmingham: The policy Press.
- Pérez, E. (2009) "En kritisk granskning av vad det mångkulturella perspektivet betyder för socialt arbete". I: Fransson, O. & Jonnergård, K. (red.) *Kunskapsbehov och nya kompetenser – Professioner i förhandling*. Tyskland: Norderstedt.
- Råbergh, C. et al. (2007) *Det finns gränser: Artiklar, kommentarer och intervjuer om nationellt och europeiskt asylmottagande*. NTG –asyl & integration.
- Sandberg, G. (2005) *Institutionella praktiker och "den Andre" – En studie om ungdomar med utländsk bakgrund och mötet med välfärdsstatliga institutioner i Sverige*.
<http://www.mkc.botkyrka.se/biblioteket/Publikationer/ri2005/bilagor/2006-509.pdf>
 (22-02-2010)
- Silverman, D. (2006) (eds.) *Interpreting Qualitative data*. London: Sage.
- Skytte, M. & Montesino, N. (2006) "Kulturella perspektiv inom socialt arbete". I: Meeuwisse, A. & Sunesson, S. & Swärd, H. (red.) *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Socialstyrelsen (2010) "Social rapport 2010". Socialstyrelsen. Stockholm.

Soydan, H. (1999) ”Att leva i en föränderlig värld”. I: Runquist, W. (red.) *Socialt arbete bortom etnicitetens gränser*. Artikelnummer: 1999-00-069. Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) vid Socialstyrelsen.

Stier, J. (2008) ”Etnisk identitet”. I: Darvishpour, M. & Westin, C. (red.) *Migration och Etnicitet – Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Tesfahuney, M. (2001) ”Globaliserad apartheid: Fästning Europa, migration och synen på de Andra”. I: Mc Eachrane, M. & Faye, L. (red.) *Sverige och de Andra: Postkolonial perspektiv*. AIT Falun: Natur och Kultur.

Thomassen, M. (2006) *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups.

Tilly, C. (2000) *Beständig ojämlikhet*. Lund: Arkiv förlag.

Torres, S. (2008) ”Äldre invandrare i Sverige”. I: Darvishpour, M. & Westin, C. (red.) *Migration och Etnicitet – Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Valtonen, K. (2008) *Social Work and Migration – Immigrant and Refugee Settlement and Integration*. England: Ashgate.

Vetenskapsrådet (2006) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.vr.se/download/18662f98a910b3e260ae28000360/Hs15.pdf>

Wikström, H. (2007) *(O)möjliga positioner: Familjer från Iran & postkoloniala reflektioner*. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Wikström, H. (2009) *Etnicitet*. Malmö: Liber.

Ålund, A. (1997) *Multikultiungdom – Kön, etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur.

Ålund, A. (2000) ”Etnicitetens mångfald och mångfaldens etnicitet”. I: Olsson, E. (red.) *Etnicitetens gränser och transnationella gemenskap*. Stockholm: Carlsson.

Bilaga 1

Intervjumall

Kan du börja med att presentera dig själv?

Vilket land kommer du ifrån?

Har du någon utbildning i Sverige?

Hur länge har du jobbat på den här verksamheten?

Integration

Finns det fördelar med att du har utländsk bakgrund i jobbet? – Vilka fördelar ser du då?

Finns det nackdelar med att du har utländsk bakgrund i jobbet? – Vilka nackdelar ser du då?

Finns det fördelar med att du arbetar med invandrarklienter? – Vilka fördelar ser du då?

Finns det nackdelar med att du arbetar med invandrarklienter? – Vilka nackdelar ser du då?

Känner du att det finns något i det svenska samhället som förhindrar invandrarklientens integration?

Kultur

Finns det ”bättre” och ”sämre” kulturer?

Upplever du att andra sätter värdering på din kultur? Om du upplever det, vad det beror på?

Har du någon gång varit konflikt till följd av din kultur?

Kulturkompetens

Vad betyder kulturkompetens för dig?

Känner du att du har kulturkompetens? Varför?

Har du upplevt att invandrarklienter har specifika sociala problem i jämförelse med ”svenska” klienter? Om i så fall, hur har du upplevt och vilka specifika sociala problem har invandrarklienter?

Finns det något som utmärker en viss kultur, när du arbetar med invandrarklienter? I så fall, hur?

Finns det något i din yrkesutövning som bevarar invandrarklienters kultur, när det gäller arbetsmodell, arbetspolicy eller specifika insatser för dem?

Vilka fördelar och nackdelar finns med så kallad ”kulturkompetens”, när det gäller relationerna på arbetsplatsen och i arbetet med klienterna?

Ett etnisk sensitivt arbete

Kan du berätta om hur det första mötet med en invandrare som du ska arbeta med?

Vilken betydelse har invandrarklienters kontakt med socialarbetare med invandrarbakgrund?

Vilka faktorer kan ha betydelse för dessa kontakter?

- T, ex, har etnisk, religiös och nationell likhet betydelse för dessa kontakter?
- Du tänker detta är positivt? negativt?

Anser du att socialtjänsten tillhandhåller en service som är anpassad till invandrarklienter? –

Om i så fall, kan du nämna några exemplar om det?

Finns det en särskild arbetsmetod och en struktiv plan för invandrarklienter i din verksamhet?

- Kan du nämna några exemplar?
- Om det inte finns, vad beror det på?

Tycker du att negativ särbehandling och diskriminering är en stor samhällsfråga?

- Anser du att den frågan påverkar dig själv och din yrkesutövning?